

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ
ΗΛΙΚΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕΣΩ
ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ελευθερία Μπόκα

Επιβλέπουσα:
Ζωή Νικηφορίδου
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Ιωάννινα, Ιούλιος, 2024

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ
ΗΛΙΚΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕΣΩ
ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ελευθερία Μπόκα

Επιβλέπουσα:
Ζωή Νικηφορίδου
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Ιωάννινα, Ιούλιος, 2024

THE REPRESENTATION OF ONE-PARENT FAMILIES IN
CHILDREN'S BOOKS

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Ιωάννινα, 8 Ιουλίου 2024

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπουσα

Ζωή Νικηφορίδου,

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

2. Μέλος επιτροπής

Αντώνιος Νάτσης,

Μέλος ΕΔΠ

3. Μέλος επιτροπής

Νικολίτσα Κανέλλου,

Μέλος ΕΤΕΠ

Η Πρόεδρος του Τμήματος

Ελένη, Καινούργιου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Υπογραφή

© Μπόκα, Ελευθερία, 2024.

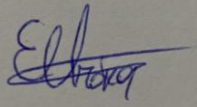
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Μπόκα, Ελευθερία

Υπογραφή

A square photograph of a handwritten signature in blue ink on a light-colored surface. The signature is stylized and appears to read 'Ε. Μόκα'.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την υπεύθυνη καθηγήτριά μου, την κυρία Νικηφορίδου για την πολύτιμη βοήθεια και την στήριξη στη διεξαγωγή της πτυχιακής εργασίας, καθώς και για τις συμβουλές που μου πρόσφερε.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία εξετάζεται η αναπαράσταση της μονογονεϊκής οικογένειας μέσα από τα παιδικά βιβλία. Σκοπός της έρευνας αυτής είναι η διερεύνηση και ανάλυση παιδικών βιβλίων στα ελληνικά που πραγματεύονται ιστορίες με κεντρικούς χαρακτήρες ένα παιδί και έναν γονιό. Μετά από επίσκεψη στη Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη Ιωαννίνων τον Απρίλιο του 2024, αναδύθηκαν 6 σχετικά παιδικά βιβλία. Από την ανάλυση ανέκυψαν 7 θεματικές συνιστώσες με βάση: ζωόμορφους – ανθρωπόμορφους χαρακτήρες στα παραμύθια, θάνατος, μητρική ή πατρική φιγούρα, χρονολογία και εικονογράφηση, καινούργιοι φίλοι στην ιστορία, εικονογράφηση και κείμενο και τέλος παιχνίδια. Η εργασία αυτή υποστηρίζει τη σημασία που δίνεται στην κάθε μορφή μονογονεϊκής οικογένειας, καθώς και πως αυτές παρουσιάζονται μέσα από τα παραμύθια, αλλά και τον τρόπο αντιμετώπισης του κάθε είδους προβλήματος που προκύπτει.

Λέξεις κλειδιά: παιδικό βιβλίο, εικονογράφηση, μονογονεϊκή οικογένεια

ABSTRACT

This thesis presents the single - parent family and its forms through children's books. The purpose of this research is to highlight the family environment of the single – parent family and how it's members, i.e. the parent and the child, experience it through books, as it is a medium that tends to be diminished by children's interest, since it is flooded daily by technological means. This is a mixed survey, in which a large percentage of books presenting single parenthood appear. As for qualitative research, it consists of children's books for the purpose of drawing conclusions about the function and complexity of this particular form of family. Next, we find that in order for there to be a sense of security and stability within the single – parent family, the parent needs to have a dual role now, talking on all the obligations, as well as for the psychosocial security of the child. Finally, it becomes obvious how the child perceives and treats it.

Keywords: children's book, illustration. Single – parent family

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	iv
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	v
ABSTRACT	vi
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	vii
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	ix
1.1 ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	ix
1.2 ΔΟΜΗ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ix
1.3 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	xi
2 ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ	1
2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ.....	1
2.2 ΟΦΕΛΗ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ	2
3 ΕΙΔΗ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ	4
3.1 ΠΑΡΑΜΥΘΙ.....	4
3.2 ΜΥΘΟΣ.....	6
3.3 ΜΙΚΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.....	8
4 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ	10
4.1 ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	10
4.2 ΔΙΑΛΟΓΟΣ.....	13
5 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	14
5.1 ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	15
5.1.1 ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΠΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.....	16
5.1.2 ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΛΟΓΩ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΓΟΝΕΑ	17
5.1.3 ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΕ ΑΝΥΠΙΑΝΤΡΗ ΜΗΤΕΡΑ Ή ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ.....	18

5.1.4	Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΟΥ ΠΑΤΕΡΑ	19
6	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	20
6.1	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	20
6.2	ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ	20
6.3	ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	25
7	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	32
8	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	34
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	36

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στην σημερινή εποχή το παιδικό βιβλίο απέχει από την καθημερινότητα των παιδιών, παρόλο που η χρήση του είναι σημαντική, τόσο για να μάθει νέα πράγματα, όσο για να εξελιχθεί (Νατσιοπούλου, 2012). Το βιβλίο είναι ένας σημαντικός παράγοντας μέσω του οποίου όλοι οι άνθρωποι και κυρίως τα παιδιά, πέρα από τον ψυχαγωγικό τομέα, αποκτούν πάρα πολλές γνώσεις και νέες εμπειρίες, οι οποίες είναι απαραίτητες για την σύγχρονη ζωή και την αντιμετώπιση προβλημάτων (Νατσιοπούλου, 2012). Τα παιδικά βιβλία συγκεκριμένα τους φέρνουν σε επαφή με διάφορα κοινωνικά περιβάλλοντα, καθώς και με συμπεριφορές και σκέψεις που ίσως να μην γνωρίζουν ώστε έτσι γίνεται μετάδοση γνώσεων (Νατσιοπούλου, 2012). Η προσχολική ηλικία είναι η καλύτερη περίοδος να ξεκινήσουν τα παιδιά να ακούνε αφηγήσεις από παραμύθια, ώστε να το βιώσουν ως μια ευχάριστη εμπειρία που θα αποτελέσει τη βάση για την άποψή τους σχετικά με το βιβλίο.

Η οικογένεια διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αφήγηση παραμυθιών, καθώς είναι εκείνη που χτίζει τα θεμέλια για την ανάπτυξη των παιδιών και για μία σχέση ζωής (Νατσιοπούλου, 2012). Βέβαια σήμερα η έννοια «οικογένεια» διαφοροποιείται συνεχώς, έχοντας πάρει πολλές μορφές. Μία από τις συχνότερες μορφές είναι αυτή της μονογονεϊκής οικογένειας, η οποία προκύπτει από διαφορετικές αιτίες δημιουργίας, με αποτέλεσμα να υπάρχουν ποικίλοι τρόποι αντιμετώπισής τους. Κάθε οικογένεια είναι ένα αλληλεπιδραστικό σύστημα, που σημαίνει ότι οποιαδήποτε αλλαγή και αν συμβεί σε ένα μέλος της, τότε επηρεάζεται και όλη η υπόλοιπη, είτε άμεσα είτε έμμεσα (Γιώτσα, 2015). Έτσι λοιπόν, αποφάσισα το θέμα της παρούσας εργασίας να σχετίζεται με το παιδικό βιβλίο και πως φαίνεται μέσα από αυτό η μονογονεϊκή οικογένεια.

1.2 ΔΟΜΗ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το πρώτο κεφάλαιο της πτυχιακής εργασίας εστιάζει στην σημαντικότητα της έρευνας, η οποία εξηγεί τους λόγους επιλογής του συγκεκριμένου θέματος. Ακολουθεί η δομή της πτυχιακής εργασίας και τα ερευνητικά ερωτήματα που θα μας απασχολήσουν.

Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με το παιδικό βιβλίο και τον ορισμό του, όπου αναφέρεται στην παιδικότητα και στην οπτική μεριά των ενήλικων για την παιδική ηλικία, Επίσης, στα οφέλη του παιδικού βιβλίου για τα μικρά παιδιά και τι προσφέρει η αφήγησή τους.

Το τρίτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στα είδη του παιδικού βιβλίου και ειδικότερα σε αυτά που αφηγούνται πιο συχνά στα παιδιά προσχολικής ηλικίας, τα οποία είναι το παραμύθι, ο μύθος και η μικρή ιστορία. Καθένα από αυτά αναλύεται, δείχνοντας πόσο σημαντική είναι η συμπερίληψή τους στην ζωή των παιδιών.

Στην συνέχεια, το τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας εστιάζει στα κυριότερα στοιχεία που υπάρχουν στα βιβλία, που φανερώνουν ότι είναι για την παιδική ηλικία, δηλαδή μέσα από την εικονογράφηση και τον διάλογο.

Έπειτα, στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η οικογένεια, όπου γίνεται η περιγραφή της και η ανάδειξη κάποιων μορφών που υπάρχουν στις μέρες μας. Η κυριότερη είναι η μονογονεϊκή, η οποία αναλύεται περεταίρω, μιας και είναι η μορφή που θα μας απασχολήσει περισσότερο, καθώς και τις αιτίες, από την μεριά του γονέα και από του παιδιού. Ακόμη, αναφέρεται στον ρόλο που έχει ένας μονογονεϊκός πατέρας μέσα στην οικογένεια και την συναισθηματική του κατάσταση.

Το έκτο κεφάλαιο αφορά την μεθοδολογία της έρευνας, περιγράφοντας την συλλογή δεδομένων και παρουσιάζοντας τα επιλεγόμενα παραμύθια. Επιπλέον, έγινε ανάλυση των παραμυθιών με βάση κριτήρια στα οποία αναδεικνύονται διαφορές και ομοιότητες των μονογονεϊκών οικογενειών

Το έβδομο κεφάλαιο επικεντρώνεται στα αποτελέσματα και συζήτηση της ανάλυσης των παραμυθιών σχετικά με τα κριτήρια.

Τέλος, το όγδοο κεφάλαιο αποτυπώνει τα συμπεράσματα, συνοψίζοντας τα κεντρικά αποτελέσματα της έρευνας και την σημαντικότητα του θέματος.

1.3 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Σε αυτό το πλαίσιο η παρούσα πτυχιακή εργασία διερευνά: 1) Πως φαίνεται η μονογονεϊκή οικογένεια μέσα από τα παραμύθια και 2) Ποιοι παράγοντες επιδρούν στην λειτουργία της κάθε οικογένειας.

2 ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ

Το παιδικό βιβλίο απευθύνεται κυρίως σε παιδιά, το περιεχόμενό του θα πρέπει να συμβαδίζει με την ανάλογη παιδική ηλικία, αφού τα μικρά παιδιά έχουν περιορισμένη εμπειρία ζωής, εξελισσόμενη γλωσσική, νοητική, συναισθηματική και κοινωνική ικανότητα.

Ο όρος παιδικό βιβλίο δεν έχει συγκεκριμένο ορισμό και επομένως, δεν μπορούμε να τον αποσαφηνίσουμε με ακρίβεια. Υπάρχει αδυναμία στον ακριβή προσδιορισμό των όρων «παιδί» και «παιδική ηλικία», τα οποία δυσκολεύουν στο να διατυπωθεί ένας γενικά αποδεκτός ορισμός για το παιδικό βιβλίο (Νατσιοπούλου, 2012). Σύμφωνα με την Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το άρθρο 2 ορίζει ότι τα Κράτη Μέρη δεν κάνουν διακρίσεις στα δικαιώματα των παιδιών, ανεξάρτητα από την καταγωγή τους, τη γλώσσα, τη θρησκεία, το χρώμα και άλλες καταστάσεις. Επίσης, παίρνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα, ώστε το παιδί να είναι προστατευμένο από κάθε είδους τιμωρία ή διάκριση σχετικά με τις δραστηριότητες, το καθεστώς και τις αντιλήψεις γονέων, μελών της οικογένειας ή κηδεμόνων του παιδιού (H.E., 1989). Στην συνέχεια, έχουν αποτυπωθεί αρκετοί ορισμοί, μέσα στους οποίους ο Miles McDowell γράφει ότι «Τα παιδικά βιβλία είναι γενικά πιο σύντομα. Συνήθως ευνοούν μία πιο ενεργητική παρά παθητική στάση, με διάλογο και γεγονότα, παρά με περιγραφές και ενδοσκόπηση. Χρησιμοποιούνται πολύ οι συμβάσεις. Η ιστορία εξελίσσεται μέσα από ξεκάθαρες ηθικές σχηματοποιήσεις, τις οποίες συνήθως αγνοεί η μυθιστοριογραφία για ενηλίκους. Τα παιδικά βιβλία είναι αισιόδοξα και όχι καταθλιπτικά. Η γλώσσα κινείται στο επίπεδο των ικανοτήτων του παιδιού. Η πλοκή είναι ευδιάκριτη και συνήθως αποφεύγονται οι αβεβαιότητες. Θα μπορούσε κανείς να μιλά ασταμάτητα για τη μαγεία τους, τη φαντασία, την απλότητα και την περιπέτεια» (Χαντ, 2001: 92).

Ωστόσο, υπάρχουν αμφιβολίες για το κατά πόσο τα παιδικά βιβλία αναφέρονται στο παιδί, ή αντίθετα, στον ενήλικο. Στο βιβλίο του Hollindale (1997) «Σημεία παιδικότητας στα παιδικά βιβλία» (Signs of Childness in Children's Books), τίθεται το ερώτημα αν τα βιώματα των παιδιών είναι πράγματι μέσα στα παιδικά βιβλία, ή, αν το περιεχόμενό τους αφορά την εικόνα που έχουν οι ενήλικοι για τα παιδιά, χωρίς όμως να λαμβάνουν τα ίδια υπόψη τους.

Μία σημαντική έννοια του συγγραφέως είναι η παιδικότητα (childness). Παιδικότητα σημαίνει το να είναι κανείς παιδί, δηλαδή να πειραματίζεται, να αλληλοεπιδρά, να έχει φαντασία, δυναμικότητα και ζωντάνια. Προτεραιότητα του παιδιού είναι να ζήσει την παιδική του ηλικία, να ζήσει το παρόν, λαμβάνοντας πολλές εμπειρίες, τα οποία αποτελούν τα θεμέλια για να χτίσει τον εαυτό του και να βιώσει το συγκεκριμένο στάδιο της ζωής του αυτόνομα (Κανατσούλη, 2018). Από την άλλη μεριά, όσον αφορά τον ενήλικο, παιδικότητα είναι οι αναμνήσεις που έχουν, οι προσδοκίες, οι προτιμήσεις, καθώς και τα πρότυπα συμπεριφοράς τους. Σε αυτή την περίπτωση, δεν έχει σημασία το παρόν, αφού η περίοδος της παιδικότητας έχει περάσει, αποτελώντας πλέον παρελθόν (Κανατσούλη, 2018).

Η ανάμειξη διάφορων προσωπικών και πολιτικών απόψεων συναντάται μέσα σε ένα λογοτεχνικό κείμενο για παιδιά. Σε αυτήν ακριβώς τη «συνάντηση» βρίσκεται η χημεία του παιδιού και του λογοτεχνικού κειμένου. Αυτό, σύμφωνα με τον Hollindale, μπορεί να αλλάξει ή να διαμορφώσει την «παιδικότητα» του παιδιού (Κανατσούλη, 2018).

2.2 ΟΦΕΛΗ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Η ακρόαση παιδικών βιβλίων προσφέρει στα παιδιά προσχολικής ηλικίας πολλές σημαντικές δεξιότητες, ώστε να μπορέσουν να αναπτυχθούν καλύτερα ως προς τον γνωστικό, συναισθηματικό, γλωσσικό τομέα. Η φαντασία και η δημιουργικότητα επίσης συμβάλλουν στην κατάκτηση της πνευματικής ζωής (Bonnafé, 2018).

Αναλυτικότερα, τα παιδικά βιβλία βοηθάνε στον γνωστικό τομέα ανάπτυξης των παιδιών, καθώς αφορά λειτουργίες όπως την αντίληψη, την μάθηση και την μνήμη (Νατσιοπούλου, 2012). Ακόμη, συμβάλλουν μέσα από εικόνες στην καλλιέργεια της σύγκρισης, της ταξινόμησης και της κριτικής σκέψης. Ακούγοντας ιστορίες τα παιδιά, αρχίζουν να γνωρίζουν τον πραγματικό κόσμο, να μαθαίνουν καινούργια πράγματα (Νατσιοπούλου, 2012). Μέσω της επανάληψης κάποιων στοιχείων, γίνεται πιο εύκολο στο παιδί να σχηματίσει μια εικόνα σχετικά με τις πληροφορίες που αναδεικνύονται μέσα από τα παραμύθια.

Στην συνέχεια, τα παιδικά βιβλία συμβάλλουν στην συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Όταν ακούνε διάφορες ιστορίες, πολλές φορές ταυτίζονται με τους ήρωες, ακόμα και με κάποιους προβληματισμούς που ίσως έχουν, νιώθοντας ότι δεν είναι μόνοι τους. Έχουν

την δυνατότητα να μπουν στην θέση άλλων ηρώων, προσπαθώντας να κατανοήσουν τα συναισθήματά τους, αλλά και τα δικά τους, να τα αποδεχτούν να αναπτύξουν την αυτοεκτίμησή τους και να διαμορφώσουν νέες συμπεριφορές (Νατσιοπούλου, 2012). Αποτελεί μια νέα εμπειρία η ακρόαση ενός βιβλίου, που του δίνει μεγάλη χαρά και συναισθηματική έξαψη, όπως όταν ανακαλύπτει την εικόνα του εαυτού του στον καθρέφτη (Bonnafé, 2017).

Η γλώσσα αναδεικνύεται ως ένα ακόμα σημαντικό όφελος από το παιδικό βιβλίο. Πολλοί πιστεύουν ότι το διάβασμα από τους γονείς είναι καθοριστικής σημασίας, διότι έχουν έναν σημαντικό ρόλο. Πιο συγκεκριμένα, όταν ένας γονιός διαβάζει ένα παραμύθι, χρησιμοποιεί μεγαλύτερο λεξιλόγιο από ότι έχει το παραμύθι, ώστε να επεξηγήσει το περιεχόμενο και να βοηθήσει το παιδί να ανακαλύψει νέες γλωσσικές δομές (Bonnafé, 2017). Επίσης, έχουν την ευκαιρία βλέποντας μαζί τις εικόνες από τα βιβλία, να έχουν καλύτερες γλωσσικές δεξιότητες, καθώς και να συγκεντρώνονται περισσότερο (Murray, 2017).

Τελευταίο αλλά όχι ασήμαντο, είναι η φαντασία. Τα παιδικά βιβλία, τα παραμύθια, το κυριότερο που προσφέρουν είναι η φαντασία. Οι ιστορίες μεταφέρουν αναγνώστες και παιδιά σε έναν μαγικό κόσμο, πολύ πιο ευχάριστο και ενδιαφέρον από την καθημερινότητα (Murray, 2017). Το φανταστικό στοιχείο είναι αυτό που προσδίδει στο παραμύθι μέσα από τους συμβολισμούς, τις εικόνες, τις παραβολές, μορφωτική και παιδαγωγική αξία (Μαλαφάντης, 2014). Όσο περισσότερο το παιδί ασχολείται και ζει με τους φανταστικούς ήρωες, τόσο μπορεί να κυριαρχήσει σε νέες καταστάσεις και να φανταστεί ευχάριστες εκφάνσεις που το ηρεμούν (Murray, 2017).

3 ΕΙΔΗ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Στα παιδιά προσχολικής ηλικίας τα κυριότερα είδη παιδικού βιβλίου που διαβάζονται είναι το παραμύθι, ο μύθος και η μικρή ιστορία.

3.1 ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Αρχικά, το «παραμύθι» προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη «παραμύθιον», που σήμαινε «παρηγοριά, ανακούφιση, ενθάρρυνση και αργότερα έλαβε και τη σημασία της φανταστικής ιστορίας η οποία αποσκοπούσε στο ίδιο αποτέλεσμα» (Μαλαφάντης, 2011:19). Από τα παλαιά χρόνια μέχρι σήμερα, όλα τα παιδιά του κόσμου, όπως και κάθε εποχής, ακούνε παραμύθια μέσα από τα οποία έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό, την κουλτούρα, τις στάσεις και αξίες του κοινωνικού τους περιβάλλοντος. Με αυτό τον τρόπο λοιπόν αρχίζουν να μαθαίνουν από νεαρή ηλικία την ιστορία από τον τόπο που έχουν γεννηθεί. Επιπλέον, έχει μεγάλη σημασία η ανάγνωση παραμυθιών, αφού εντελώς διαφορετικοί λαοί μπορούν να επικοινωνούν, να συνεννοούνται ή και να συμφωνούν. (Κανατσούλη, 2018. Νατσιοπούλου, 2012). Επομένως, καταλήγουμε σε έναν ορισμό του παραμυθιού, που σύμφωνα με τον καθηγητή Λαογραφίας Πετρόπουλο «Το λαϊκό παραμύθι είναι διήγηση φανταστική, που κινείται στον κόσμο του υπερφυσικού και του μαγικού, και έχει για σκοπό του την τέρψη των ακροατών» (Κανατσούλη, 2018).

Κατά τις Νατσιοπούλου (2012) και Κανατσούλη (2018), τα χαρακτηριστικά που συναντάμε στα παραμύθια είναι τα εξής:

- Η ζωή μέσα στο παραμύθι είναι άκρως μαγική, φανταστική, σαν ένα όνειρο, χωρίς να υπάρχουν φυσικοί νόμοι που να έχουν τον έλεγχο της καθημερινότητας. Όταν ένας χαρακτήρας βρίσκεται σε αδιέξοδο, ξαφνικά θα βρεθεί λύση από κάποιο μαγικό μέσο ή από κάποιο υπερφυσικό βοηθό. Για παράδειγμα, μπορεί να εμφανιστεί ένα μεγάλο τραπέζι γεμάτο φαγητά λέγοντας μόνο μια μαγική λέξη. Επίσης, η μεταμόρφωση αποτελεί ακόμα ένα στοιχείο μέσα στη μαγεία του παραμυθιού, όπως ένα αντικείμενο έχει τη δυνατότητα να πάρει τη μορφή μιας κολοκύθας.

- Δεν υπάρχει συγκεκριμένος χώρος και χρόνος ή πρόσωπα και για αυτό το λόγο τα παραμύθια συνήθως ξεκινάνε με «Μια φορά και έναν καιρό» ή «Κάποτε σε έναν τόπο». Τα ονόματα των χαρακτήρων δεν είναι τυχαία αλλά συμβολίζουν είτε τα εξωτερικά τους χαρακτηριστικά είτε μια ιδιότητά τους, όπως είναι η Σταχτοπούτα που πήρε το όνομα εξαιτίας της θέσης που έχει κοντά στο τζάκι. Ακόμη, τα πρόσωπα δεν έχουν συναισθήματα. Οτιδήποτε θέλουν να κάνουν το δείχνουν μέσα από τις πράξεις τους. Ένας ήρωας λόγου χάρη, εξωτερικεύει την αγάπη του προσφέροντας φροντίδα.
- Στο παραμύθι δεν αναγνωρίζεται το μέτρο, η μεσότητα. Όλα είναι στα άκρα, πολύ ωραία ή πολύ άσχημα, πολύ μεγάλα ή πολύ μικρά.
- Στόχος του δεν είναι να διδάξει αλλά αποτελείται από ηθική και έτσι το τέλος κάθε ιστορίας είναι χαρούμενο. Όλοι οι ήρωες παίρνουν αυτό που τους αξίζει, ο καλός και αδύναμος δικαιώνεται, ενώ ο κακός τιμωρείται.

Ένα σημαντικό στοιχείο κατά τον Τάκα (2020) που υπάρχει στα παραμύθια είναι οι συμβολισμοί σε πολλά αντικείμενα, έμψυχα και άψυχα, που λειτουργούν βαθιά στην ψυχή και στο συλλογικό ασυνείδητο των ανθρώπων σε όλο τον κόσμο. Αυτοί οι συμβολισμοί είναι τα λεγόμενα αρχέτυπα, δηλαδή οι χαρακτήρες των παραμυθιών που είναι σχεδιασμένοι για να διασφαλίζουν ότι οι ιστορίες με τις οποίες ασχολούνται γίνονται κατανοητές από όλους τους ανθρώπους, ανεξαρτήτως ηλικίας, πολιτισμού ή εποχής.

Ο συμβολισμός που βρίσκεται στα παραμύθια συμβάλλει στην προώθηση της διαπολιτισμικής κατανόησης, αλλά και στο πώς το αντιλαμβάνεται ο κάθε άνθρωπος, από ποια σκοπιά το βλέπει και το κατανοεί, κάτω από ποια συναισθηματική κατάσταση το βιώνει. Μέσα δηλαδή από την πολύπλευρη και σύνθετη οπτική των παραμυθιών φωτίζεται η καλή ή η κακή πλευρά του. Μέσω της μελέτης και της ανάλυσης στο πολύπλοκο κόσμο των παραμυθιών μπορούμε να βρούμε μια άπειρη πηγή εξερεύνησης του εσωτερικού κόσμου του εαυτού μας. Κάποια αντικείμενα τα οποία είναι συμβολικά σε αρκετά παραμύθια, συμβολίζοντας κάτι συγκεκριμένο, σύμφωνα με τον Bayley (1952), είναι τα εξής:

- Το τζάκι: αποτελεί ένα συχνό άψυχο αντικείμενο, κυρίως στο παραμύθι της Σταχτοπούτας, που συμβολίζει την ταπείνωση και τη θλίψη. Ακόμη, μπορεί να συμβολίζει το μέσο όπου ένα πνεύμα μιλάει στο χαρακτήρα με τη μορφή της φωτιάς ή

ένα ασφαλές μέρος ή το κύριο σκηνικό της ιστορίας, στο οποίο διαδραματίζεται η δράση της.

- Βοηθητικές δυνάμεις: είναι άψυχα και έμψυχα αντικείμενα. Για παράδειγμα αποτελούν τα ζώα, τα φυλαχτά, τα ξωτικά, τα οποία συμβολίζουν τη μεταμόρφωση και θέλουν να μας δείξουν ότι ο ήρωας ψάχνει το ιδανικό.

Τα παραμύθια, επίσης, αποτελούν σημαντικό παράγοντα στο ψυχισμό των παιδιών, καθώς ψυχαγωγούνται, ταυτίζονται και αρχίζουν να γνωρίζουν τον πραγματικό κόσμο. Ο κόσμος των παραμυθιών είναι μαγικός, ονειρικός και ασφαλής, δίνοντας στα παιδιά μια ρεαλιστική εικόνα για τους κινδύνους και τα εμπόδια που θα συναντήσουν στη ζωή τους αργότερα, αλλά και για το πώς πρέπει να αντιμετωπίσουν αυτές τις δυσκολίες, ώστε να επικρατεί η καλοσύνη μέσα από ένα παραμυθένιο και όμορφο κόσμο (Τάκας, 2020).

Όσον αφορά τα παραμύθια στα προσχολικά κέντρα, η θέση που κατέχουν είναι ξεχωριστή και κυρίαρχη. Η αφήγησή τους είναι απαραίτητη και ευχάριστη δραστηριότητα για τα παιδιά, αφού προσδίδουν γνώσεις, καλλιεργούν την φαντασία και την δημιουργικότητά τους, καθώς αναπτύσσεται και το λεξιλόγιό τους. Σημαντικό ρόλο βέβαια παίζει και ο τρόπος που θα αφηγηθεί ο παιδαγωγός το παραμύθι, για να προσελκύει τα παιδιά και να τους αφήσει με μία μοναδική εμπειρία (Νατσιοπούλου, 2012).

3.2 ΜΥΘΟΣ

Ο μύθος, κατά την Κανατσούλη (2018) και την Νατσιοπούλου (2012), είναι οι παραδόσεις των αρχαίων για τους θεούς και τους ήρωες, καθώς και οι σύντομες αλληγορικές διηγήσεις με ήρωες, ζώα ή ανθρώπους που θέλουν να διδάξουν κάτι. Είναι μια πλαστή, φανταστική, διήγηση, που δίνει με παραστατικότητα αυτό που έχουν σκοπό να διδάξουν. Σύμφωνα με τον Freud, που ανακάλυψε το μηχανισμό της «προβολής», ένα μέρος της άποψης του κόσμου για τον μύθο έχει να κάνει με ψευδαισθήσεις που παρουσιάζονται προς τα έξω.

Οι μύθοι ανάλογα με το περιεχόμενό τους μπορούν να διακριθούν σε (Νατσιοπούλου, 2012. Κανατσούλη, 2018):

- Κοσμογονικούς, που γίνεται αναφορά στη δημιουργία του κόσμου, τους οποίους συναντάμε στη Θεογονία του Ησιόδου.
- Εθνεγερτικούς, που γίνεται αναφορά στη δημιουργία φυλών ή εθνών και δεν συμφωνούν με τις τυραννίες και τους κατακτητικούς πολέμους.
- Φυσιогνωστικούς, που προβάλλει στοιχεία της φύσης, όπως υπάρχει στο έργο του Αριστοτέλη Περί ζώων ιστορία. Αυτούς τους μύθους τους συναντάμε σε όλο τον κόσμο.
- Κοινωνικούς ή διδακτικούς, που αναφέρονται στα κοινωνικά φαινόμενα και από τα οποία παίρνουμε διδάγματα. Οι κυριότεροι χαρακτήρες είναι ζώα και οι μύθοι που φημίζονται είναι αυτοί του Αίσωπου.

Ο Αίσωπος είναι ο σημαντικότερος και μεγαλύτερος δημιουργός μύθων με ζώα, ο οποίος έζησε στον 6^ο αιώνα π.Χ. Υπάρχουν αμφιβολίες για την ύπαρξή του ή αν απλώς ήταν λαϊκοί, φανταστικοί μύθοι. Ο Αίσωπος στους μύθους του πάντα τελειώνει σε κάποιο διδακτικό επιμύθιο, δηλαδή φαίνεται ότι, μάλλον, δέχεται την κατάσταση που υπάρχει και τελικά «δικαιώνει μια συμβατική ηθική» (Νατσιοπούλου, 2012. Κανατσούλη, 2018: 96).

Σήμερα προβάλλεται η άποψη πως δεν παράγονται μύθοι, κάτι που σύμφωνα με μελετητές, δεν ισχύει. Δηλώνουν ότι υπάρχουν μύθοι, με ακόμη τελειότερο τρόπο, ώστε να ισχυροποιήσουν ηθοποιούς, πολιτικές επιλογές και άλλα. Ωστόσο, κοινό σημείο όλων είναι ο δεσμός του μύθου με τη λογοτεχνία, αφού ο πρώτος συνέβαλε σημαντικά για τη δημιουργία τραγουδιών, επών και ποιημάτων (Νατσιοπούλου, 2012).

Επιπλέον, οι μύθοι του Αίσωπου έχουν και παιδαγωγική αξία, καθώς οι νέες γενιές μαθαίνουν μέσα από αυτούς. Στα μικρά παιδιά όμως δεν προσφέρει την ικανότητα φαντασίας και του συναισθήματος, αφού περιλαμβάνει περισσότερο τη διδαχή και τη συντομία. Γι' αυτό το λόγο λοιπόν στα προσχολικά ιδρύματα είναι σπανιότερη η ανάγνωση των μύθων εξαιτίας της ακαταλληλότητας τους για τα παιδιά, ακόμη και μετά από διασκευές που έχουν ληφθεί, ώστε να αγγίζουν τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Η παιδαγωγός μπορεί να διαλέξει με προσοχή κάποια από αυτές και να τις παρουσιάσει στα παιδιά, όπως γίνεται στο παραμύθι (Νατσιοπούλου, 2012).

3.3 ΜΙΚΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η μικρή ιστορία αποτελεί μια μορφή αφηγήματος για παιδιά που αποσκοπεί στη διάδοση κάποιων σημαντικών γνώσεων για το μικρό παιδί και την εξοικείωσή τους με το περιβάλλον. Δείχνει μια εικόνα πραγματικής ζωής, κατανοητό για τα παιδιά και άμεσο, σύμφωνα με τον κόσμο τους (Κανατσούλη, 2018).

Σύμφωνα με μελετητές το παιδικό αφήγημα είναι «μία αφήγηση βραχείας φόρμας επινοημένων ή πραγματικών γεγονότων. Ειδολογικά έχει ως αφετηρία και βάση τα δομικά στοιχεία της γραφής του διηγήματος και του λαϊκού παραμυθιού σε απλουστευμένες και απλοποιημένες μορφές. Τα επεισόδια αρθρώνονται με λιτότητα και χρονολογική ακολουθία, χωρίς πολλούς συνειρμούς και έμμεσα συμφραζόμενα, πάντοτε σε στενή σχέση με τα χαρακτηριστικά του μικρού αναγνώστη» (Καρακίτσος, 2010).

Επιπλέον, η μικρή ιστορία χαρακτηρίζεται από την Κανατσούλη (2018) από:

- Την σύντομη έκταση, για να είναι εύκολο και κατανοητό στα μικρά παιδιά
- Την λιτότητα της γλώσσας, για να συμφωνεί με το λεξιλόγιο του μικρού παιδιού
- Την θεματολογία, η οποία έχει να κάνει με τα παιδιά και τα βιώματά τους, τις ανησυχίες και τους φόβους που μπορεί να αντιμετωπίζουν
- Τους χαρακτήρες, που είναι κυρίως άνθρωποι και παιδιά, αλλά μπορούμε να βρούμε και ζώα ή αντικείμενα
- Τον χώρο ή το περιβάλλον, το οποίο είναι οικείο στο παιδί, ενώ ο χρόνος είναι καθορισμένος και ρεαλιστικός.

Η εμφάνιση των μικρών ιστοριών στην Ελλάδα έγινε το 1974, μέσα από διαγωνισμούς που έκανε η Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά. Ωστόσο, στην Ευρώπη υπήρχαν κάποιες μικρές ιστορίες για τα παιδιά, πριν ακόμη το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Έτσι, κατά το 1920 - 1930 στην Ελλάδα, είχαν δημοσιευθεί μικρές ιστορίες στο περιοδικό Η Διάπλασις των Παίδων, από τον Γρ. Ξενόπουλο (Νατσιοπούλου, 2012).

Επιπρόσθετα, στις μικρές ιστορίες υπάρχουν σύμβολα, μαγεία και φαντασία όπως στα παραμύθια, αλλά σε μικρότερο βαθμό. Αντίθετα, ο χρόνος και ο χώρος είναι συγκεκριμένα.

Κυρίαρχα στοιχεία αποτελούν οι εικόνες, που είναι το αγαπημένο των παιδιών, και ο διάλογος, που προσδίδουν υφολογική ποικιλία στο κείμενο, δηλαδή αμεσότητα, ζωντάνια παραστατικότητα (Νατσιοπούλου, 2012).

Στον Παιδικό Σταθμό, η ανάγνωση των μικρών ιστοριών έχει μεγάλη σημασία, καθώς βοηθάει στην συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών, στην αισθητική καλλιέργειά τους μέσα από τη ζωγραφική και τον λόγο (Νατσιοπούλου, 2012).

Στην χώρα μας, μερικοί συγγραφείς μικρών ιστοριών κατά την Νατσιοπούλου (2012), είναι:

- Ο Ευγένιος Τριβιζάς, με βιβλία όπως: Τα μακρουλά μικρούλικά, Ιστορίες με προβοσκίδα, Η Χαρά και το Γκουντούν κτλ
- Η Ζωή Κανάβα, με βιβλία για παιδιά προσχολικής ηλικίας όπως: Να σας πω μια ιστορία, Τα γενέθλια της χελώνας κτλ
- Ο Μάνος Κοντολέων με βιβλία όπως: Ο χιονάνθρωπος που δεν ήθελε να λιώσει, Κοιμήσου Ορέστη.

4 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Τα δύο κυριότερα στοιχεία του παιδικού βιβλίου αποτελούν η εικονογράφηση και ο διάλογος. Η σύνδεση τους έχει ένα αποτέλεσμα το οποίο προκαλεί ενδιαφέρον, προσήλωση και αγωνία για την εξέλιξη της ιστορίας από τα μικρά παιδιά.

4.1 ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Στα παιδικά βιβλία οι εικόνες είναι μία αναγκαία και χρήσιμη προσθήκη. Το κυριότερο χαρακτηριστικό του εικονογραφημένου βιβλίου έχει να κάνει με τον βαθμό σπουδαιότητας της εικόνας, η οποία τόσο μόνη όσο μαζί με τον γραπτό λόγο, αποτελεί φορέα του περιεχομένου του βιβλίου (Νατσιοπούλου, 2012). Πιο συγκεκριμένα, τα βιβλία για τα μικρά παιδιά δεν αποτελούνται αποκλειστικά με λέξεις, αλλά και από εικόνες, οι οποίες είναι πρωταρχικής σημασίας. Μία εικόνα μπορεί να μας δείξει πολλά περισσότερα απ' ό τι μπορούν να μεταδώσουν οι λέξεις. Το οπτικό κείμενο έχει την δυνατότητα να δείξει στον αναγνώστη-θεατή μία ολοκληρωμένη εικόνα για τους ήρωές του από τις λέξεις. Με άλλα λόγια, οι εικόνες έχουν λεπτομέρειες που οι λέξεις δεν μας αφήνουν να δούμε. Από την άλλη μεριά, αν η εικονογράφηση δεν δείχνει κάποια στοιχεία ή χαρακτηριστικά του προσώπου, σημαίνει ότι υπάρχει σκοπός για την συγκεκριμένη παράλειψη και δεν έχουν «ξεχαστεί». Επομένως, όλα τα στοιχεία έχουν δικαιολογημένο λόγο ύπαρξης, ή όχι (Γιαννικοπούλου, 2008).

Επιπλέον, η εικόνα του εξωφύλλου στα παιδικά βιβλία έχει μεγάλη σημασία, καθώς επηρεάζει τα μικρά παιδιά, τα οποία με την σειρά τους, μας δίνουν σημάδια σχετικά με το αν θέλουν να παρακολουθήσουν το βιβλίο ή όχι. Με άλλα λόγια, είναι η πρώτη τους γνωριμία με το βιβλίο και το θέμα του. Αρκετά ενδιαφέρουσα είναι η εικόνα του εξωφύλλου, διότι μέσα από αυτήν, μπορεί να περιγράψει το περιεχόμενο του βιβλίου, αποκαλύπτοντας έτσι κάποιο μέρος της ιστορίας ή μία κεντρική σκηνή (Γιαννικοπούλου, 2016). Συνήθως τα εξώφυλλα φανερώνουν μία δυνατή σκηνή μέσα από την ιστορία, μία δράση, που ελκύουν τους μικρούς αναγνώστες – ακροατές να το ακούσουν και να το δουν. Για παράδειγμα, στο παραμύθι «Η Σταχτοπούτα» υπάρχουν διαφορετικά εξώφυλλα. Σε εκείνα τα βιβλία στα οποία η εικόνα του εξωφύλλου δίνει έμφαση σε μία νεράιδα η οποία μεταμορφώνει σε κολοκύθα ένα αυτοκίνητο,

το κέντρο της ιστορίας μετατοπίζεται προς το μαγικό στοιχείο και «την δύναμη με την οποία το υπερλογικό μεταμορφώνει σε παραμύθι μία μίζερη ζωή» (Γιαννικοπούλου, 2016:155). Αν πάλι στο εξώφυλλο εμφανίζεται ένα ωραίο φόρεμα δημιουργώντας έτσι μια ιστορία τελείως καταπληκτική, φαίνεται πως γίνεται αναφορά για την αξία των όμορφων ρούχων (Γιαννικοπούλου, 2016).

Επιπροσθέτως, το εικονογραφημένο βιβλίο παίζει σημαντικό ρόλο ως σύνολο. Τα χρώματα, η γραμματοσειρά, τα μεγέθη και τα σχήματα του βιβλίου, τα σχέδια και η υφή, είναι τα βασικότερα στοιχεία που μπορεί να έχει ένα βιβλίο για μικρά παιδιά.

Αναλυτικότερα, τα χρώματα περνάνε στους αναγνώστες μηνύματα, αλλάζει την ψυχολογία τους ή δείχνει την ψυχολογική διάθεση που μπορεί να έχει η εικόνα (Γιαννικοπούλου, 2008. Νατσιοπούλου, 2012). Όλα τα χρώματα μπορούν να συνδεθούν με φυσικά φαινόμενα, όπως, για παράδειγμα, το μπλε και το πράσινο με το νερό και τον αέρα, το κόκκινο, το κίτρινο και το πορτοκαλί με τον ήλιο και την φωτιά (Νατσιοπούλου, 2012). Ακόμη, στα μικρά παιδιά αναλόγως με τις εικόνες και τα χρώματα που έχουν αλλάζει η διάθεσή τους. Όταν βλέπουν χαρούμενα και φωτεινά χρώματα τότε είναι και τα ίδια χαρούμενα, ενώ το μαύρο ή γκριζο τους προκαλούν μελαγχολία (Νατσιοπούλου, 2012).

Στην συνέχεια, πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία είναι τα μεγέθη και τα σχήματα του παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου. Όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος μιας εικόνας τόσο περισσότερο εντυπωσιάζει και αποτυπώνεται στο μυαλό των παιδιών. Επίσης, τα σχήματα με γωνίες και κοφτερές άκρες δηλώνουν κίνηση και ένταση, «ενώ τα σχήματα με καμπύλες μορφές δίνουν μία αίσθηση ζωής» (Νατσιοπούλου, 2012: 123).

Επόμενο στοιχείο της εικονογράφησης, είναι τα σχέδια και η υφή. Τα σχέδια μπορεί να είναι μικρά και να βρίσκονται προς το τέλος του κειμένου ή μεγάλα και σε απόσταση από το κείμενο. Στη πρώτη περίπτωση, η εικόνα «πηγαίνει» σε αυτό το τέλος του κειμένου και όχι με το βιβλίο συνολικά, ενώ στην δεύτερη περίπτωση, η εικόνα σημαίνει πως έχει να κάνει με το σύνολο του βιβλίου (Νατσιοπούλου, 2012). Η υφή έχει μεγάλη σημασία, καθώς τα μικρά παιδιά έχουν την δυνατότητα να αγγίζουν τις διάφορες υφές που μπορεί να υπάρχουν στα βιβλία, όπως το χνουδωτό, το μαλακό, το σκληρό, ύφασμα, πλαστικό. Έτσι, αρχίζουν να ανακαλύπτουν μία νέα αίσθηση.

Τελευταίο στοιχείο αποτελεί η γραμματοσειρά, η οποία για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας έχει το ρόλο της πρώτης επαφής και επικοινωνίας με τα γράμματα. Αν υπάρχουν μεγάλα και έντονα γράμματα σημαίνει πως ο χαρακτήρας το βιβλίου φωνάζει. Αντίθετα, αν υπάρχουν πολύ μικρά γράμματα, σημαίνει πως μιλάει ψιθυριστά.

Επιπροσθέτως, σχετικά με την εικονογράφηση και την σχέση του με το κείμενο παρουσιάζονται κάποια κριτήρια ταξινόμησης για τα βιβλία με εικόνες, κατά την Κανατσούλη (2018):

- Βιβλία μόνο με εικόνες, τα οποία είναι για παιδιά που δεν ξέρουν να διαβάζουν
- Βιβλία στα οποία η εικονογράφηση και το κείμενο είναι ίσα. Λόγω χάρη, σε μία σελίδα υπάρχει κείμενο και σε άλλη δίπλα της εικόνα.
- Βιβλία στα οποία οι εικόνες είναι σκόρπιες και λειτουργούν ως αναφορές σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου.
- Βιβλία στα οποία η εικονογράφηση δεν δίνει καμία πληροφορία αλλά έχει ρόλο διακοσμητικό.

Τελειώνοντας και σύμφωνα με τον Ασωνίτη (2001), τα βιβλία με εικόνες καλλιεργούν πνευματικά τα παιδιά, καθώς η εικόνα:

- Αναπτύσσει την κριτική σκέψη και την φαντασία
- Ενεργοποιεί τις αισθήσεις και διευκολύνει την αντιληπτική διαδικασία
- Αναπτύσσει γλωσσικές και νοητικές δεξιότητες, αφού το παιδί παρατηρεί τις εικόνες και μπορεί να περιγράψει και να αντιληφθεί
- Αναπτύσσει την παρατηρητικότητα
- Συμβάλλει στην γνωστική ανάπτυξη, γιατί μαθαίνει για τον κόσμο με άμεσο τρόπο
- Βοηθάει στην αισθητική καλλιέργεια και στην καλλιέργεια της παιδικής φιλαναγνωσίας.

4.2 ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Επόμενο στοιχείο των παιδικών βιβλίων είναι ο διάλογος. Μέσα από τον διάλογο οι χαρακτήρες συνομιλούν. Ο αναγνώστης καλείται να αφηγηθεί τα λόγια των χαρακτήρων ακριβώς όπως είναι στο βιβλίο, με το κατάλληλο ύφος. Προσδίδει με ζωντάνια, παραστατικότητα και αμεσότητα τα γεγονότα της ιστορίας. Ακόμη, τα παιδιά δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον, διότι με τον διάλογο γίνονται αλλαγές στην φωνή, με αποτέλεσμα η ανάγνωση και η ακρόαση ενός παιδικού βιβλίου να μην κουράζει και να γίνεται με περισσότερη θεατρικότητα. Επιπλέον, ο διάλογος συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση του περιεχομένου της ιστορίας και μπορούν να εγκλιματίζονται σε αυτήν. Βοηθάει στην αντίληψη της επικοινωνίας των ανθρώπων, δηλαδή όταν μιλάει ένα άτομο, το επόμενο περιμένει την σειρά του για να απαντήσει. Με άλλα λόγια, βοηθάει στην κατανόηση των παιδιών για την επικοινωνία με περισσότερα πρόσωπα.

5 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η πρώτη σκέψη που μας έρχεται στο μυαλό όταν ακούμε την λέξη « οικογένεια » είναι η σύνθεση μιας παραδοσιακής οικογένειας, κατά τα παλαιότερα κυρίως χρόνια, δηλαδή η μητέρα, ο πατέρας και ύστερα το παιδί. Οι πρώτοι δύο ενώνονται με τον γάμο και στην συνέχεια ζουν μαζί με στόχο την απόκτηση απογόνων (Νόβα – Καλτσούνη, 2018). Σταδιακά όμως, όσο περνούσαν τα χρόνια, οι συνθήκες στις κοινωνίες άλλαζαν και συνεχίζουν να αλλάζουν, γεγονός που αποτελεί τον σημαντικότερο παράγοντα στην τροποποίηση του όρου «οικογένεια» (Φραγκιαδάκη, 2012). Αυτό που χαρακτηρίζει μία οικογένεια είναι η αλληλεπίδραση και η αλληλεξάρτηση ανάμεσα στα μέλη της. Δηλαδή, όταν γίνεται κάποια αλλαγή σε ένα μέλος της οικογένειας, τότε επηρεάζονται και τα υπόλοιπα μέλη της άμεσα ή έμμεσα (Γιώτσα, 2015).

Όσον αφορά τον ορισμό της, δεν υπάρχει μόνο ένας και συγκεκριμένος. Σύμφωνα με τον Τσαούση (1984) στο Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας η οικογένεια είναι «η νόμιμη, μόνιμη και κατά κανόνα τυπική γενετήσια ένωση των δύο συζύγων με τα τέκνα τους, που περιλαμβάνει συχνά και τρία πρόσωπα που συνδέονται με στενούς δεσμούς συγγένειας με έναν από τους συζύγους». Ο Schneider (2008) ορίζει την οικογένεια ως «μια ιδιαίτερη μορφή κοινωνικών σχεσιακών δομών. Για την ύπαρξη της οικογένειας ως κοινωνικής δομής σχέσεων είναι απαραίτητο τα μέλη της να συνδέονται μεταξύ τους με σχέσεις γονέων-παιδιών, φυσικών ή υιοθετημένων. Ο σημαντικότερος δεσμός είναι αυτή καθεαυτή η γονεϊκή σχέση, μια ιδιαίτερη κοινωνική σχέση μεταξύ, κατά κανόνα, ενήλικων ατόμων και του παιδιού τους».

Οι Bogenschneider & Corbett (2004), τους διέκριναν σε: α) δομικούς, δηλαδή ορισμούς που αφορούν την οργάνωση της οικογένειας σύμφωνα με χαρακτηριστικά όπως σχέσεις αίματος, νομικοί δεσμοί ή διαμονή, και β) λειτουργικούς, δηλαδή ορισμούς που αφορούν σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας, οικονομικές σχέσεις, φροντίδα για τους νέους και ηλικιωμένους και άτομα χρήζοντα βοήθειας. Στην συνέχεια, ένας πιο σύγχρονος και παρόμοιος ορισμός σύμφωνα με την Αδαμακίδου (2023) είναι ότι «η οικογένεια ορίζεται ως το κοινωνικό σύστημα που αποτελείται από άτομα που συνυπάρχουν στο ίδιο πλαίσιο προσδοκιών για μια αμφίδρομη σχέση ευθύνης και στοργής». Πιο αναλυτικά, οι δύο τελευταίοι ορισμοί κάνουν αναφορά στο γεγονός ότι ο οικογενειακός δεσμός δεν σχετίζεται

πάντα από σχέσεις αίματος, γάμου, συμβίωσης και υιοθεσίας, αλλά αναλόγως τις κοινωνικές αλλαγές, γίνονται και αλλαγές στην λειτουργία και δομή της οικογένειας (Αδαμακίδου, 2023).

Επομένως, καταλήγουμε πως στην σημερινή εποχή συναντάμε διάφορες μορφές οικογένειας που έχουν δημιουργηθεί με την πάροδο του χρόνου (Γεωργούση, 2019. Νικολάου, 2022). Κάποιες από αυτές είναι οι εξής (Γεωργούση, 2019):

- Η πυρηνική οικογένεια, η οποία γίνεται με τον γάμο και απαρτίζεται από γονείς και παιδιά
- Η εκτεταμένη οικογένεια, η οποία περιλαμβάνει και άλλα συγγενικά πρόσωπα εκτός από τους γονείς και τα παιδιά
- Η μονογονεϊκή οικογένεια, η οποία αποτελείται από έναν γονέα και τα παιδιά
- Οι ανασυγκροτημένες οικογένειες, οι οποίες δημιουργούνται από δύο διαφορετικούς γονείς με τα δικά του παιδιά ο καθένας.

Είναι βέβαια φυσικό, πως στόχος όλων των μορφών οικογενειών που έχουν παιδιά αποτελεί η φροντίδα, η ασφάλεια και ένα υγιές περιβάλλον. Γι' αυτό λοιπόν, είναι απαραίτητο σε κάθε οικογένεια να δίνεται πρωταρχική σημασία στην ανατροφή των παιδιών, κυρίως όμως στις μονογονεϊκές οικογένειες (Νικολάου, 2022).

5.1 ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Στην σύγχρονη εποχή η μορφή της μονογονεϊκής οικογένειας είναι αρκετά συνηθισμένη. Αυτό συμβαίνει κυρίως λόγω των διαζυγίων που παίρνουν οι γονείς, με αποτέλεσμα η ανατροφή του παιδιού να γίνεται από τον ένα γονέα (Γεωργούση, 2019). Παρ' όλα αυτά υπάρχουν κι άλλες μορφές της μονογονεϊκής οικογένειας όπως είναι: α) η μονογονεϊκή οικογένεια λόγω θανάτου του ενός γονέα, β) η μονογονεϊκή οικογένεια με ανύπαντρη μητέρα ή αγνώστου πατρός (Κιρκιγιάννη, 2016. Γεωργούση, 2019). Κάθε μορφή από τις παραπάνω είναι ξεχωριστή. Για παράδειγμα, διαφορετική θα είναι η ζωή στην οικογένεια ενός παιδιού με χήρα μητέρα από αυτήν ενός παιδιού με χωρισμένους γονείς. Σχετικά με τα παιδιά που οι γονείς τους είναι χωρισμένοι εμφανίζουν ποικίλες σχέσεις μεταξύ τους, αφού παίζουν σημαντικό ρόλο οι όροι διευθέτησης της επιμέλειας και η σχέση που θα επικρατήσει ανάμεσα στο παιδί και τον γονέα που δεν έχει την επιμέλεια (Single Parents, 2012).

5.1.1 ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΠΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Αρχίζοντας, η μονογονεϊκή οικογένεια από διαζύγιο είναι και η κυριαρχούσα μορφή. Όσον αφορά τα ποσοστά των διαζυγίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση από το 2001 – 2019 έχουν σημειώσει μεγάλη ανοδική πορεία. Το 2001 αντιστοιχούν 1,7 διαζύγια ανά 1.000 άτομα και αυξήθηκε το 2006 σε 2,1. Έπειτα μειώθηκε σε 1,8 και 1,9 και το 2019 το ποσοστό ανέρχεται σε 1,8 ανά 1.000 άτομα. Στην Ελλάδα η ανοδική πορεία είναι τεράστια από το 2001 – 2017. Το 2001 το ποσοστό είναι 1,0 ανά 1.000 κατοίκους, ενώ το 2017 η τιμή του δείκτη ανέρχεται στα 1,8 διαζύγια ανά 1.000 κατοίκους (ΕΛΣΤΑΤ, 2019).

Πολλές φορές οι γονείς έρχονται σε αδιέξοδο για ποικίλους λόγους, όπως είναι οι συγκρούσεις μεταξύ τους, η απουσία επικοινωνίας, οι «κρίσεις» στην οικογένεια, η έλλειψη σεβασμού, η βία, διαφωνίες σχετικά με τα ενδιαφέροντά τους ή τις αξίες (Κιρκιγιάννη, 2016). Έτσι λοιπόν, οι δρόμοι τους χωρίζουν, με αποτέλεσμα το παιδί να μένει με τον ένα γονέα και τον άλλο να τον βλέπει ύστερα από κάποιο καιρό. Στην ανατροφή του μικρού παιδιού συμβάλλουν και οι δύο γονείς, περισσότερο όμως αυτός ο οποίος έχει την επιμέλεια.

Επιπλέον, έχουν γίνει έρευνες σχετικά με τα διαζύγια, οι οποίες υποστηρίζονται σήμερα σε θεωρητικό πλαίσιο από κάποιους ερευνητές. Σύμφωνα με τον Teyber (2011: 17 – 18) οι σημαντικότερες εξελίξεις που έπαιξαν ρόλο στην αύξηση των διαζυγίων κατά τις τελευταίες δεκαετίες είναι η ένταξη των γυναικών στο εργατικό δυναμικό από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, η αστικοποίηση και η βιομηχανοποίηση τον 20^ο αιώνα, «ο έλεγχος της γονιμότητας διαμέσου του ελέγχου των γεννήσεων από τη δεκαετία του '60 και έπειτα και η επιλογή του συναινετικού διαζυγίου». Στην συνέχεια, ο Giddens (2009: 219 – 220, 222 – 223) πιστεύει ότι στην άνοδο των διαζυγίων συμβάλλει η αλλαγή των αντιλήψεων και των στάσεων σχετικά με τον γάμο, καθώς και με ταξικές διαφορές και αλλαγές που γίνονται από γενιά σε γενιά.

Ειδικότερα, στα παιδιά προσχολικής ηλικίας το διαζύγιο σημαίνει ότι διαλύεται το σπίτι τους και καταρρέει η ασφάλεια και η ζεστασιά που ένιωθαν μέσα στην οικογένειά τους. Αισθάνονται φόβο, μοναξιά, άγχος και θλίψη, με αποτέλεσμα να βρίσκονται συνεχώς μαζί με τους γονείς τους χωρίς να τους αφήνουν, αφού δεν θέλουν να είναι μόνα τους. Ακόμη, πιστεύουν ότι είναι ο λόγος χωρισμού, αφού δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν τις αιτίες αυτού και των συγκρούσεών τους. Είναι σε μια ηλικία που είναι εξαρτημένα από τους γονείς

τους, γι' αυτό κάνουν τα πάντα ώστε να τραβήξουν την προσοχή τους. Μπορεί επίσης να εμφανίσουν ανάρμοστες συμπεριφορές, στο σχολείο και στο σπίτι, όπως επιθετικότητα, ανυπακοή, λιγότερο παιχνίδι και να δυσκολεύονται να κοινωνικοποιηθούν. Τέλος, με τον αποχωρισμό του ενός γονέα το μικρό παιδί φαντάζεται πως του έχει συμβεί κάτι κακό όπως θάνατος ή τραυματισμός (Κιρκιγιάννη, 2016).

5.1.2 ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΛΟΓΩ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΓΟΝΕΑ

Μια δεύτερη μορφή μονογονεϊκής οικογένειας είναι αυτή του θανάτου του ενός γονέα. Σε αυτή την περίπτωση υπάρχουν οι χήρες ή οι χήροι και το παιδί. Εδώ τα παιδιά αντιμετωπίζουν με περισσότερη δυσκολία την νέα κατάσταση, αφού έχουν γνωρίσει τον άλλον γονέα, με αποτέλεσμα να αρνούνται να ζήσουν χωρίς αυτόν (Γεωργούση, 2019).

Το στάδιο που περνάει κάποιος ο οποίος πενθεί είναι αρχικά η συνειδητοποίηση της απώλειας, η άρνηση, η κατάθλιψη και τέλος η αποδοχή (Κιρκιγιάννη, 2016). Ύστερα, αντιλαμβάνεται πως ο ρόλος του θα πρέπει να είναι πλέον διπλός, αναλαμβάνοντας ευθύνες που δεν είχε προηγουμένως μέσα στην οικογένεια (Γεωργούση, 2019). Οι υποχρεώσεις θα είναι περισσότερες, αλλά κύριος στόχος θα πρέπει να είναι η διατήρηση και η ακόμη καλύτερη σχέση του γονέα με το παιδί.

Ειδικότερα τα πολύ μικρά παιδιά, μέχρι 2 ετών, δεν είναι ικανά να κατανοήσουν την έννοια «θάνατος». Συνήθως τους λένε ότι ο γονιός που λείπει «κοιμάται» ή «έχει φύγει σε ταξίδι» (Κιρκιγιάννη, 2016). Επιπλέον, καταλαβαίνουν την θλίψη που υπάρχει γύρω τους και έπειτα την απώλεια, αντιδρώντας σε αυτήν. Γίνονται ιδιόρρυθμα, αλλάζουν κάποιες συνήθειές τους, όπως του ύπνου και του φαγητού ή κλαίνει χωρίς συγκεκριμένο λόγο. Τα μεγαλύτερα παιδιά, 2 έως 4 ετών, βρίσκονται σε ηλικία που γνωρίζουν ότι υπάρχουν πράγματα που πεθαίνουν γύρω τους, αλλά δεν συνειδητοποιούν τη μονιμότητα του θανάτου. Γι' αυτό πάντα ψάχνουν τον γονέα που λείπει νομίζοντας πως θα ξαναγυρίσει. Θεωρούν επίσης πως τα ίδια παιδιά είναι η αιτία της απώλειας εξαιτίας μιας διαφωνίας που ίσως είχαν ή επειδή είχαν θυμώσει μαζί τους. Έτσι, δείχνουν τη στεναχώρια τους με υπερκινητικότητα, την ενούρηση, περισσότερη ευαισθησία και προσκολλώντας πάνω στον γονέα τους (Morris κ.α., 2001).

5.1.3 ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΕ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗ ΜΗΤΕΡΑ Ή ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ

Ανάμεσα στα διάφορα κοινωνικά φαινόμενα που παρουσιάζονται στις σύγχρονες ανεπτυγμένες κοινωνίες που σχετίζονται με τα ήθη και τις αλλαγές στη δομή της οικογένειας τα τελευταία χρόνια, είναι και η αύξηση του φαινομένου της ανύπαντρης μητέρας. Αυτή η νέα μορφή οικογένειας άρχισε να παρουσιάζεται έντονα κατά τη δεκαετία του 1970 και είναι ένα από τα κοινωνικά φαινόμενα που παρατηρούμε στις προηγμένες χώρες (Ρήγα, 2005).

Η συγκεκριμένη μορφή μονογονεϊκής οικογένειας συνεχώς αυξάνεται, αφού όλο και μεγαλύτερα ποσοστά ανύπαντρων μητέρων εμφανίζονται άνω των 30 ετών. Τα τελευταία χρόνια είχε ξεπεράσει το 50% σε αρκετά Ευρωπαϊκά κράτη το συνολικό ποσοστό των γεννήσεων (Hertz, 2006). Σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει στις Η.Π.Α. (1995 – 2004) παρουσιάζονται δύο βασικές ομάδες μητρότητας εκτός γάμου, η ακούσια και η εκούσια. Στην πρώτη ομάδα ανήκουν οι γυναίκες που η εγκυμοσύνη συνέβη τυχαία και για διάφορους λόγους αποφασίζουν να φέρουν στον κόσμο το παιδί. Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν οι γυναίκες που συνειδητά διαλέγουν τη μητρότητα, έστω και αν ο ρόλος της είναι ως μόνου γονέα (Hertz, 2006).

Σύμφωνα με τη Ρήγα (2005), οι περισσότερες ανύπαντρες μητέρες που διαλέγουν την γενικότητα της μόνης μητέρας το πράττουν είτε γιατί φοβούνται την έκτρωση είτε γιατί περιμένουν από τον πατέρα του γεννήτορα του παιδιού να οδηγηθούν σε γάμο. Προφανώς για ποικίλους λόγους αναζητούν τη συζυγική στήριξη (Ρήγα, 2005). Η μητρότητα εκτός γάμου είναι ένα πολύπλευρο φαινόμενο. Η κάθε ανύπαντρη μητέρα είναι ξεχωριστή, αφού διαφοροποιούνται η ψυχική και κοινωνική της κατάσταση (Κογκίδου, 2006).

Κάθε μητέρα εκτός γάμου αλλάζει την ζωή της ανάλογα με τις συνθήκες διαβίωσης, την ανασφάλεια που μπορεί να έχει, το κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο και την υποστήριξη που παίρνει ή όχι, από το οικογενειακό περιβάλλον, ακόμη και από τον πατέρα του παιδιού (Μπαμπάλης, 2011). Στην συγκεκριμένη περίπτωση, όταν ο πατέρας συνεργάζεται με την μητέρα για την ανατροφή του παιδιού τους, τότε μοιράζονται και οι υποχρεώσεις. Η μητέρα νιώθει ανακούφιση γιατί δεν χρειάζεται να είναι εξολοκλήρου υπεύθυνη στην ανατροφή του παιδιού, αφού συμβάλλει και ο πατέρας, ιδίως στο οικονομικό τομέα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η μητέρα να βρίσκει χρόνο και να είναι περισσότερο με το

παιδί. Έτσι, το παιδί έχει και τους δύο γονείς, έστω κι αν βλέπει τον έναν λιγότερο, αισθάνεται συναισθηματικά πλήρης, βελτιώνοντας την αναπτυξιακή του πορεία.

Φυσικά υπάρχει και η περίπτωση του αγνώστου πατρός. Εδώ, η μητέρα αναγκάζεται να διαχειριστεί όλη την κατάσταση, την ανατροφή του παιδιού και να πάρει όλες τις ευθύνες πάνω της. Έχει διπλό ρόλο και χρειάζεται να είναι δυνατή, ώστε να τα βγάλει πέρα, τόσο για τον εαυτό της όσο και για το παιδί της. Το παιδί δεν έχει γνωρίσει τον πατέρα του και ως κύριο πρόσωπο φροντίδας ξέρει την μητέρα. Παρ' όλα αυτά, αισθάνεται ένα μεγάλο κενό, αφού ζητάει το πρότυπο του πατέρα. Όταν όμως μεγαλώσει ίσως θελήσει να τον ψάξει και να τον γνωρίσει.

5.1.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Όπως αναφέρουν οι Briggs & Walters (1985), τα συναισθήματα που βιώνουν οι μονογονείς πατέρες, διαζευγμένοι ή χήροι και άγαμοι, δεν έχουν μεγάλη διαφορά από εκείνα των μόνων μητέρων. Αισθάνονται ανασφάλεια, μοναξιά, θυμό και δυσκολία να αναλάβουν τις ευθύνες. Δυσκολεύονται αρκετά να συνδυάσουν την εργασία τους με τις απαιτήσεις του νοικοκυριού και τις υποχρεώσεις για την ανατροφή των παιδιών. Ωστόσο, παρά τις δυσκολίες που προκύπτουν από τη διαμόρφωση μονογονεϊκής οικογένειας με τον πατέρα, παρατηρείται μια αύξηση αυτής της μορφής οικογένειας, η οποία κατά τους Thomson & Congla (1983) οφείλεται στο γεγονός ότι επιθυμούν κάποιοι πατέρες να εξακολουθούν να ασκούν τον γονεϊκό τους ρόλο. Επίσης, υπάρχουν και άλλοι λόγοι για τους οποίους είναι πιο εύκολη η οικογένεια μόνων πατέρων, όπως η οικονομική άνεση, η κοινωνική αποδοχή τους και η ευκολότερη εύρεση εργασίας.

6 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ακολουθήθηκε μικτή μεθοδολογία έρευνας, όπου η ποσοτική ανάλυση βασίζεται στην περιγραφική στατιστική και η ποιοτική ανάλυση βασίζεται στη θεματική ανάλυση. Ειδικότερα, η ερευνήτρια στην παρούσα πτυχιακή εργασία πήγε στις 12 Απριλίου 2024 στην βιβλιοθήκη των Ιωαννίνων Ζωσιμαία για να βρει έξι παραμύθια. Έπειτα από μία ώρα αναζήτησης, βρήκε τα παραμύθια « Ο Μπαμπάς Δεν Μένει Πια Μαζί Μας », « Εγώ έχω εσένα και εσύ εμένα », « Ο Νόϊ και η Φάλαινα », « Η Λούμπνα και το Βότσαλο », « Η Ζωή με τον μπαμπά » και « Θα μ' αγαπάς ακόμα; », με κριτήρια: α) να έχουν ως θέμα την μονογονεϊκή οικογένεια, β) να είναι και για παιδιά προσχολικής ηλικίας και γ) να είναι στα ελληνικά.

6.2 ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

1. Τίτλος: Ο Μπαμπάς Δεν Μένει Πια Μαζί Μας

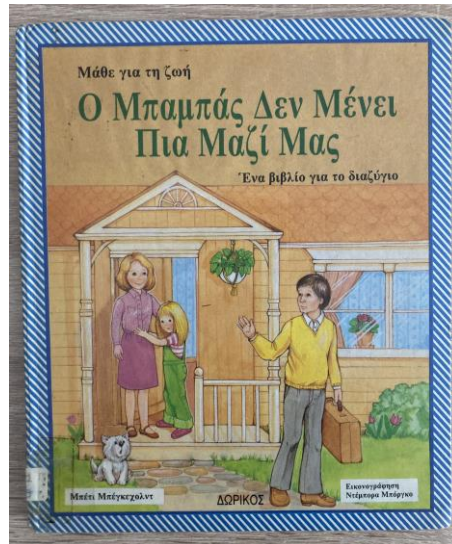
Συγγραφέας: Μπέτι πέγκεχολντ

Εικονογράφηση: Ντέμπορα Μπόργκο

Χρονολογία έκδοσης: Δεκέμβριος 1990

Βασικοί χαρακτήρες: μαμά, παιδί

Η μικρή Ελένη γυρίζοντας στο σπίτι προβληματίζεται μήπως αντιμετωπίσει ένα ακόμα καυγά. Το αυτοκίνητο του μπαμπά της όμως έλειπε και κατάλαβε ότι τα πράγματα ήταν άσχημα. Μετά από αρκετό καιρό έπαιξε με το κουκλόσπιτο και την κούκλο – οικογένεια. Άρχισε να τους μιλάει και να εξωτερικεύει τα συναισθήματά της. Έπειτα η μητέρα της της ανακοινώνει ότι ο μπαμπάς της δεν θα μένει μαζί τους. Εκείνη αντιδρά λέγοντας ότι δεν την αγαπούν πια και ότι θέλει να είναι όλοι μαζί όπως πρώτα. Και οι δύο γονείς είπαν ότι θα συνεχίσουν να την αγαπούν το ίδιο και θα είναι και οι δύο κοντά της. Ο καιρός περνούσε αδυνατώντας να σκεφτεί πως να αντιμετωπίσει την αγωνία και τους φόβους της πήγε να κρυφτεί στο πίσω μέρος της αυλής. Ύστερα την πλησίασε η μητέρα της και την διαβεβαίωσε πως πάντα θα την αγαπούν και η Ελένη ένιωθε ήδη καλύτερα.

2. Τίτλος: Εγώ έχω εσένα και εσύ εμένα

Συγγραφέας: Nele Moost

Εικονογράφηση: Michael Schober

Χρονολογία έκδοσης: Ιανουάριος 2002

Βασικοί χαρακτήρες: μικρό και μεγάλο αρκουδάκι

Σε αυτό το παραμύθι παρουσιάζεται η σχέση ανάμεσα στο μικρό και το μεγάλο αρκουδάκι. Μια σχέση γεμάτη τρυφερότητα, αγάπη, φροντίδα και ασφάλεια. Μοιράζονται τα πάντα μαζί και είναι πολύ ευτυχισμένοι. Παίζουν μαζί, κάνουν βόλτες, τις δουλειές του σπιτιού, ονειρεύονται και ο ένας συμπαραστέκεται στον άλλον.

3. Τίτλος: Ο Νόϊ και η Φάλαινα

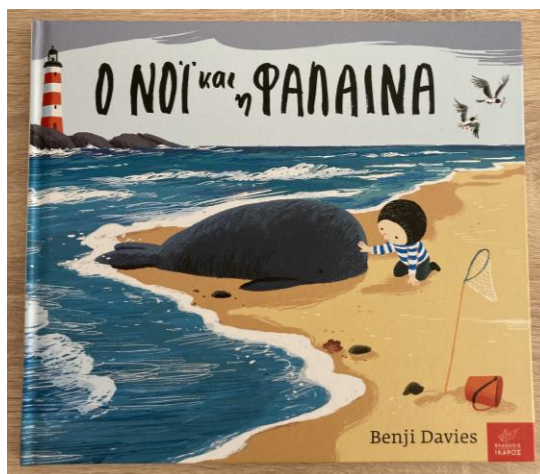
Συγγραφέας: Davies Benji

Εικονογράφηση:

Χρονολογία έκδοσης: Ιανουάριος 2017

Βασικοί χαρακτήρες: Νόϊ, φάλαινα, μπαμπάς

Ο Νόϊ ζούσε με τον μπαμπά του στην ακρογιαλιά. Ο δεύτερος έφευγε κάθε πρωί για τη δουλειά και γύριζε το βράδυ. Μία μέρα, μετά από δυνατή καταιγίδα, ο Νόϊ βρήκε ένα μικρό φαλαινάκι στην άμμο. Μιας και ήταν μόνος του, και η φάλαινα χρειαζόταν νερό, δεν άργησε να την πάρει στο σπίτι του, μέσα στην μπανιέρα. Απολάμβανε την παρέα μαζί της, μέχρι που το έμαθε ο μπαμπάς του. Τότε εκείνος συνειδητοποίησε ότι ο Νόϊ ένιωθε μοναξιά. Αποφάσισαν, λοιπόν, να επιστρέψουν την φάλαινα στην θάλασσα και ο μπαμπάς με τον γιο του να κάνουν περισσότερη παρέα.

4. Τίτλος: Η Λούμπνα και το Βότσαλο

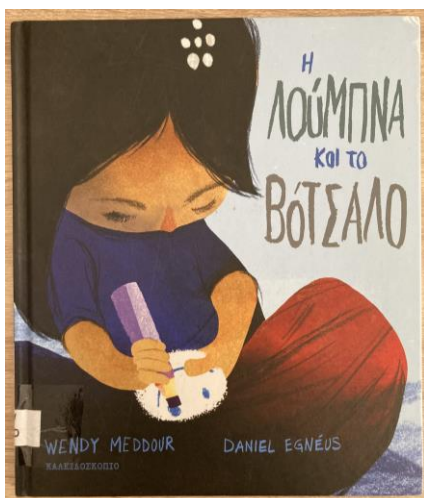
Συγγραφέας: Wendy Meddour,

Εικονογράφηση: Daniel Egneus

Χρονολογία έκδοσης: Ιανουάριος 2019

Βασικοί χαρακτήρες: Λούμπνα, αγοράκι

Η Λούμπνα ζει με τον μπαμπά της. Ο καλύτερός της φίλος είναι ένα βότσαλο, το οποίο βρήκε στην ακρογιαλιά. Το βότσαλο πάντα ακούει τις ιστορίες της και της χαμογελάει. Σε κάθε δύσκολη περίπτωση όμως, ο μπαμπάς της είναι δίπλα της. Αργότερα γνωρίζει ένα αγοράκι που φτάνει στη χώρα των σκηνών. Η Λούμπνα του χαρίζει το βότσαλο, αφού καταλαβαίνει ότι αυτός το χρειάζεται περισσότερο.

5. Τίτλος: Η Ζωή με τον μπαμπά

Συγγραφέας: Δημήτρης Τσιλινίκος,

Εικονογράφηση: Πέτρος Μπουλούμπας

Χρονολογία έκδοσης: Απρίλιος 2019

Βασικοί χαρακτήρες: μπαμπάς, η Ζωή

Η καθημερινότητα της μικρής Ζωής με τον μπαμπά της είναι δύσκολη αλλά και ωραία. Ο μπαμπάς βάζει όλες του τις δυνάμεις ώστε να καλύπτει όσο γίνεται το κενό της απουσίας της μαμάς και να ευχαριστεί την κόρη του. Τα καταφέρνει στη μαγειρική, στην καθαριότητα του σπιτιού, στην προετοιμασία για το πάρτι έκπληξη της μικρής Ζωής για τα γενέθλιά της. Δεν λογαριάζει την κούραση, ενώ είναι πάντα δίπλα της και όταν ακόμα χρειάστηκε να τη σώσει από τις ρόδες ενός αυτοκινήτου. Εκείνη αναγνωρίζει όλα αυτά που κάνει ο μπαμπάς της και έτσι αποφασίζει στο εξής να τον βοηθάει όπου μπορεί.

6. Τίτλος: Θα μ' αγαπάς ακόμα;

Συγγραφέας: Κατρίν Λεμπλάν,

Εικονογράφηση: Εύα Θάρλετ

Χρονολογία έκδοσης: Ιόνιος 2021

Βασικοί χαρακτήρες: μαμά αρκούδα, παιδί αρκουδάκι

Ο μικρός αρκούδος ζει με την μαμά του. Έχει όμως τόση αγωνία και φόβο μήπως για κάποιο λόγο σταματήσει η μαμά του να τον αγαπάει. Έτσι κάθε λίγο την ρωτάει αν γίνει κακό παιδί ή αν δεν διαβάζει για το σχολείο ή αν αποκτήσει κι άλλο παιδί, θα συνεχίσει να τον αγαπάει; Η απάντηση της μαμάς είναι πάντοτε η ίδια. Η αγάπη της είναι τόση μεγάλη που δεν θα πάψει ποτέ να τον αγαπάει.

6.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Οι θεματικές ενότητες ανάλυσης των παραπάνω παραμυθιών χωρίζονται ως εξής:

1. Ζωόμορφοι – Ανθρωπόμορφοι Χαρακτήρες

Το 2^ο και το 6^ο παραμύθι σχετίζονται με ζωόμορφους χαρακτήρες, ενώ τα υπόλοιπα με ανθρωπόμορφους χαρακτήρες. Στην πρώτη περίπτωση, είναι η μαμά αρκούδα και το παιδί αρκουδάκι. Και στα δύο αυτά παραμύθια φαίνεται πως η σχέση μητέρας-παιδιού είναι πολύ τρυφερή, με φροντίδα και αγάπη το ένα για το άλλο. Πιο συγκεκριμένα, στο 2^ο παραμύθι, οι δύο ήρωες είναι συνέχεια μαζί, στηρίζει και βοηθάει το ένα το άλλο, πηγαίνουν βόλτες, παίζουν και είναι χαρούμενοι. Αυτό το παραμύθι δείχνει την μαμά αρκούδα να έχει αναπτύξει μια ιδανική σχέση με το παιδί της, καλύπτοντας το κενό του μπαμπά. Το μικρό αρκουδάκι δεν νιώθει μοναξιά, δεν χρειάζεται κάποιο άλλο πρόσωπο ή αντικείμενο για παρέα, αφού έχει τη

μαμά του. Εκείνη κάνει ό,τι μπορεί για να το προστατεύσει, να είναι χαρούμενο και να μην φοβάται. Δεν τους λείπει κάποιος, αντίθετα απολαμβάνουν την παρέα τους, συμπληρώνοντας το ένα το άλλο και ζουν ευτυχισμένα. Στην συνέχεια, στο 6^ο παραμύθι, φαίνεται η μαμά αρκούδα και το μικρό αρκουδάκι της, το οποίο δείχνει ανασφάλεια και φόβο. Γι' αυτό λοιπόν την ρωτάει κάθε στιγμή αν θα συνεχίζει να το αγαπάει σε περίπτωση που κάνει κάτι κακό, αποκτήσει ένα αδελφάκι ή αν στην ίδια συμβεί κάτι άσχημο. Εκείνη όμως απαντάει πως ό,τι κι αν γίνει η αγάπη της για εκείνον θα είναι η ίδια και ακόμα μεγαλύτερη. Εδώ λοιπόν φαίνεται ότι το αρκουδάκι φοβάται μήπως μείνει μόνο του και δεν ενδιαφέρεται πια η μητέρα του για εκείνο. Επομένως, κάνει τόσες ερωτήσεις, ώστε να είναι σίγουρος ότι θα έχει δίπλα του την μητέρα του και θα είναι μαζί. Έτσι το ανακουφίζει, καθώς του λέει πως η αγάπη της θα είναι παντοτινή και λύνοντας τις απορίες του αντιμετωπίζει τις φοβίες και τις ανασφάλειές του.

Το παραμύθι με ανθρώπινους ήρωες χωρίζονται σε κατηγορίες. Αναλυτικότερα, το 1^ο αφορά το διαζύγιο, με αποτέλεσμα να φεύγει ο μπαμπάς από το σπίτι, μένοντας η μαμά με το παιδί. Τα υπόλοιπα τρία βιβλία σχετίζονται με την πατρική φιγούρα. Το 3^ο και το 4^ο παρουσιάζουν τον μπαμπά, το παιδάκι τους, καθώς και ένα ακόμα χαρακτήρα, για να «καλύψει» την μοναξιά που αισθάνονται τα παιδιά. Το 5^ο και τελευταίο παραμύθι έχει να κάνει με τη μαμά που «λείπει σε ταξίδι», οπότε ο μπαμπάς με την κόρη του ζουν οι δύο τους, βοηθώντας ο ένας τον άλλον, καταφέρνοντας να φτιάξουν μια καλή ζωή μαζί.

2. Θάνατος

Επόμενο κριτήριο είναι ο θάνατος ενός προσώπου και συγκεκριμένα της μητέρας. Σχετικά παραμύθια είναι το 5^ο και το 6^ο. Στο 5^ο παραμύθι βλέπουμε πως υπαινίσσεται ο θάνατος μέσα από τη φράση «λείπει σε ταξίδι». Φαίνεται πως ο μπαμπάς και η κόρη του έχουν αποδεχτεί αυτό το γεγονός και κάνουν ό,τι καλύτερο μπορούν για να τα καταφέρουν όλα. Ο πρώτος πλέον έχει διπλό ρόλο, κάνει όλες τις δουλειές του σπιτιού, πηγαίνει την κόρη του σχολείο, καθώς της αφιερώνει χρόνο και με υπομονή κάνει ό,τι περνάει από το χέρι του, ώστε να την ευχαριστήσει και να την ψυχαγωγήσει. Δείχνει κουρασμένος και πιεσμένος, αλλά για την Ζωή του κάνει τα πάντα για να μην της λείψει τίποτα και να νιώθει ασφάλεια. Εκείνη βλέπει όλες τις προσπάθειες του μπαμπά της, κάνοντάς την έτσι περήφανη για εκείνον. Αποφασίζει λοιπόν να τον βοηθάει όσο μπορεί, ώστε να έχει λίγο χρόνο για τον εαυτό του. Με αυτό τον τρόπο

δείχνει η Ζωή την ευγνωμοσύνη της και την αγάπη της για τον μπαμπά της και για όλα όσα της προσφέρει. Επιπλέον ένα τρίτο μέλος εμφανίζεται στην οικογένεια, ένα κουταβάκι. Η μικρή Ζωή «αντικαθιστά» κατά κάποιον τρόπο το σκυλάκι με τη μαμά της, αφού το θεωρεί πλέον οικογένεια, το οποίο προσφέρει στην ίδια και στον μπαμπά της περισσότερη βοήθεια, αγάπη και παρέα.

Από την άλλη, στο 6^ο παραμύθι το αρκουδάκι μέσα στις πολλές ερωτήσεις που κάνει στη μαμά του για την αγάπη της για εκείνον είναι και η ερώτηση αν θα συνεχίσει να το αγαπάει σε περίπτωση που πεθάνει η μαμά του. Εδώ κρύβεται η ανασφάλεια που έχει το μικρό αρκουδάκι μήπως σταματήσει η αγάπη της για εκείνο. Αποτυπώνει στενάχωρα συναισθήματα στο πρόσωπο του εξαιτίας της φοβίας και του άγχους του μην το εγκαταλείψει η μαμά του, με αποτέλεσμα να μην έχει άλλη οικογένεια και δεν το αγαπάει. Η μαμά αρκούδα όμως τον καθησυχάζει πως θα το αγαπάει για πάντα και θα του το δείχνει με διάφορους τρόπους.

3. Μητρική – Πατρική φιγούρα

Υπάρχει μια βασική διαφοροποίηση όσον αφορά το πρόσωπο φροντίδας κάθε παιδιού. Το 2^ο και 6^ο παραμύθι σχετίζονται με την μαμά αρκούδα και το αρκουδάκι της, ενώ το 3^ο, 4^ο και 5^ο έχουν να κάνουν με την πατρική φιγούρα. Πιο συγκεκριμένα, στο 2^ο παραμύθι, υπάρχει η μαμά αρκούδα που βρίσκεται συνέχεια μαζί με το παιδί της, στο σπίτι και στις βόλτες, κάτι που τους κάνει χαρούμενους, χωρίς να χρειάζονται κάποιον άλλον. Στο 6^ο παραμύθι είναι η μητέρα αρκούδα, η οποία φροντίζει μόνη της και αγαπάει το παιδί της, καθώς το ηρεμεί λέγοντας ότι θα το αγαπάει για πάντα. Αντίθετα, τα επόμενα τρία παραμύθια έχουν τον πατέρα, ο οποίος έχει αναλάβει εξ' ολοκλήρου την ανατροφή του παιδιού του. Και στα τρία αυτά βιβλία παρουσιάζεται η πατρική αγάπη μέσω της φροντίδας που παρέχει στο παιδί του.

Ωστόσο, στο 1^ο παραμύθι που αφορά το διαζύγιο, ο μπαμπάς φεύγει από το σπίτι μένοντας μόνες τους η μαμά με την κόρη τους. Το κυριότερο πρόσωπα φροντίδας είναι η μητέρα, αφού τον περισσότερο χρόνο θα τον περνάνε μαζί, αλλά και ο πατέρας θα βρίσκεται στη ζωή της, θα την βλέπει, θα την βοηθάει και θα την στηρίζει όταν χρειάζεται.

4. Χρονολογία – Εικονογράφηση

Με βάση τη χρονολογία έκδοσης κάθε παραμυθιού αναδεικνύονται διαφορές, κυρίως στο 1ο και το 5ο παραμύθι. Οι διαφοροποιήσεις αυτές γίνονται εμφανείς κυρίως μέσα από τις

εικόνες. Πριν όμως αναφερθούμε σε αυτές, θα σταθούμε στο 1ο παραμύθι, που περιλαμβάνει πριν ξεκινήσει η ιστορία ένα σημείωμα για τους γονείς. Διαβάζοντάς το οι γονείς παίρνουν βοήθεια και συμβουλές όσον αφορά την ομαλή διαχείριση του διαζυγίου προς το παιδί. Σημειώνονται κάποια σημαντικά πράγματα που χρειάζεται να γνωρίζει κάθε γονιός χωρισμένος, ώστε να βοηθήσουν το παιδί τους να συμβιβαστεί με τη νέα κατάσταση και να μην θεωρεί τον εαυτό του υπεύθυνο για τον χωρισμό. Επομένως, είναι απαραίτητο να βρίσκονται και οι δύο γονείς δίπλα της για να την ηρεμούν όσο περισσότερο μπορούν σε αυτό το στάδιο της προσαρμογής.

Ξεκινώντας από το παλαιότερα χρονολογικά παραμύθι που είναι το 1^ο, η εικονογράφηση του θυμίζει παλιά φωτογραφία. Τα χρώματα είναι πιο απαλά, ανοιχτά που δεν κουράζουν. Οι ήρωες έχουν πιο γλυκά πρόσωπα και τείνουν να είναι πιο κοντά στα πραγματικά. Επίσης, υπάρχει αρμονία στις εικόνες και βρίσκονται σε μια σειρά. Έτσι, το παραμύθι συνολικά μέσω της εικονογράφησης του βγάζει συναισθήματα ηρεμίας, οργάνωσης και χαλάρωσης. Στην συνέχεια το 2^ο παραμύθι έχει εντονότερα χρώματα, σκούρα και φωτεινά, στις εικόνες του που θυμίζουν παιδικά χρώματα, καθώς υπάρχουν έντονα περιγράμματα που τονίζουν τους χαρακτήρες και την εικόνα συνολικά. Ακόμη, προσδίδει μια παραπάνω παιδικότητα η εικονογράφηση εξαιτίας της απλότητας και της χαρούμενης διάθεσης που έχουν αντανakλώντας έτσι τα συναισθήματα και την ψυχολογία τους. Αντίθετα, τα υπόλοιπα τέσσερα παραμύθια είναι πιο σύγχρονα, γεγονός που κάνει και τον τρόπο εικονογράφησης περισσότερο σύγχρονο. Τα χρώματά τους είναι έντονα, σκοτεινά και φωτεινά, οι χαρακτήρες απέχουν από τους αληθινούς, δηλαδή τα πρόσωπά τους είναι στρογγυλά ή μακριά και ορθογώνιο. Ωστόσο, όλα τα σώματα ταιριάζουν με κάθε πρόσωπο, ώστε δημιουργείται ένα ομοιόμορφο πλάσμα.

Τέλος, οι εικόνες στο 3^ο, 4^ο και 6^ο παραμύθι προσδίδουν μια αρμονία, η οποία δεν ζαλίζει τον αναγνώστη, καθώς δείχνει με σειρά τα γεγονότα κάνοντας την ιστορία κατανοητή. Στο 5^ο παραμύθι όμως, τα αντικείμενα παρουσιάζονται να αιωρούνται, θέλοντας να απεικονίσει την ακαταστασία και τον χαμό που γίνεται μέσα στο σπίτι, αφού τα έχει αναλάβει όλα ο πατέρας, με αποτέλεσμα να προκαλεί σύγχυση στον αναγνώστη. Ο συγκεκριμένος τρόπος εικονογράφησης στοχεύει στο να μας δείξει τον ψυχικό του κόσμο, στην προσπάθειά του να

τα καταφέρει και να τα προλάβει όλα. Επίσης, αντικατοπτρίζει τα συναισθήματά του, αφού τρέχει για όλα και για να δώσει ό,τι χρειάζεται στην κόρη του, ώστε να μην της λείπει τίποτα.

5. Καινούργιοι φίλοι

Στις περισσότερες μονογονεϊκές οικογένειες με το παιδί και τον φροντιστή του συνήθως μπαίνει και τρίτο μέλος, υποθέτοντας ότι θα γεμίσει το κενό. Αυτό μπορούμε να το δούμε μέσα από το 3^ο, 4^ο και 5^ο παραμύθι. Ειδικότερα, το 3^ο έχει να κάνει με έναν πατέρα, ο οποίος δουλεύει όλη μέρα αφήνοντας το παιδί του στο σπίτι. Παρόλο που είχαν 6 γάτες και ζούσαν μαζί ο Νόϊ ένιωθε μοναξιά. Γι' αυτό λοιπόν, μόλις βρήκε την φάλαινα την κράτησε και την φρόντιζε. Ήταν συνέχεια μαζί του, του μιλούσε και ένιωθε χαρούμενος, αφού είχε αποκτήσει ένα νέο φίλο και αισθανόταν πως έπαιρνε ανταπόκριση. Η φάλαινα αντιπροσωπεύει το κενό που υπάρχει μέσα στο σπίτι, δίνοντας στον Νόϊ χαρά, όρεξη για να κάνει πράγματα και ελπίδα ότι δεν θα είναι πια μόνος του αλλά θα έχει την φάλαινα.

Το 4^ο παραμύθι είναι παρόμοιο με το προηγούμενο. Σχετίζεται με ένα κοριτσάκι, την Λούμπνα, η οποία έχει για καλύτερο φίλο ένα βότσαλο. Η Λούμπνα και ο μπαμπάς της είναι πρόσφυγες, επομένως ήταν συνεχώς στους δρόμους. Η Λούμπνα είναι λυπημένη, γι' αυτό όταν βρήκε το βότσαλο το κράτησε χωρίς να το αποχωριστεί. Του μιλούσε και εκείνο την άκουγε πάντα. Άρχισε να ανησυχεί για το βότσαλο μην πάθει κάτι και το φρόντιζε συνέχεια. Ήταν και οι δύο χαρούμενοι που είχαν ο ένας τον άλλον, κρατώντας τους συντροφιά. Έπειτα η Λούμπνα γνώρισε ένα αγοράκι, το οποίο έγινε γρήγορα φίλος μαζί της και έτσι, το μικρό κορίτσι μέσα στις δυσκολίες που περνούσε με τον μπαμπά της, έκανε δύο πολύ καλούς φίλους και είχε πλέον μεγαλύτερη παρέα, με το βότσαλο να κυριαρχεί στην αγάπη της Λούμπνα. Εκείνη χρειαζόταν λίγη χαρά, γι' αυτό ζωγράφιζε ένα χαμόγελο στο βότσαλο, ώστε να της δίνει δύναμη με την ηρεμεί.

Στο 5^ο παραμύθι βλέπουμε τον μπαμπά της Ζωής να της παίρνει ένα σκυλάκι για τα γενέθλιά της. Η Ζωή τότε ένιωσε πως μεγάλωσε η οικογένειά τους και έγινε όπως πριν με τρία μέλη. Από εκείνη τη στιγμή και έπειτα ήταν συνέχεια μαζί, δίνοντας του φροντίδα και πολλή αγάπη. Και οι τρεις πήγαιναν βόλτες και το κουταβάκι είχε πάρει μέρος στις δουλειές του σπιτιού, καθώς τους ξυπνούσε κάθε πρωί και βοηθούσε στο μάζεμα του σπιτιού. Είχε αποτελέσει μια ευχάριστη παρέα για τον μπαμπά και την κόρη του, κυρίως όμως για την

δεύτερη, αφού δεν αισθανόταν πλέον την απώλεια της μαμάς της, γιατί εν μέρει πήρε την θέση της ο Λούις, το κουταβάκι.

6. Εικονογράφηση και κείμενο

Σε όλα τα παραμύθια παρατηρούμε ότι η εικονογράφηση είναι αντίστοιχη με το κείμενο. Η αφήγηση και ο διάλογος των ηρώων περιγράφονται με ακρίβεια μέσω των εικόνων. Σε κάθε παραμύθι υπάρχει το κείμενο και στην ίδια ή στη διπλανή της σελίδα η ανάλογη εικόνα. Το κείμενο από μόνο του δίνει όσες πληροφορίες χρειάζεται για την κατανόησή του και με την εικόνα που ακολουθεί γίνεται ακόμα πιο αντιληπτό, καθώς εμπλουτίζει το κείμενο με τις λεπτομέρειες που έχει. Επιπλέον, οι εικόνες που καλύπτουν όλη την σελίδα προσδίδουν ζωντάνια, με τα χρώματα σε ορισμένα παραμύθια να είναι παιδικά και το περιβάλλον να παρουσιάζεται με φυσικό τρόπο.

7. Παιχνίδια

Παιχνίδια αντικρίζουμε στα παραμύθια 1 και 5. Στο 5^ο βιβλίο η Ζωή έχει αρκετά παιχνίδια, όπως κούκλες, μπάλες, αρκουδάκια, τα οποία βρίσκονται στο δωμάτιο της και προσπαθεί να τα τακτοποιήσει ο μπαμπάς της. Το μικρό κορίτσι βρίσκεται σε μια ηλικία που το παιχνίδι αποτελεί κυρίαρχο ρόλο στη ζωή της. Ένας λόγος παραπάνω είναι η απώλεια της μητέρας της, γεγονός που την φέρνει πιο κοντά με τα παιχνίδια της, αφού μέσα από αυτά νιώθει καλύτερα.

Στη συνέχεια στο 1^ο παραμύθι υπάρχει ένα κουκλόσπιτο και ο Έλμερ το ελεφαντάκι. Η Ελένη ξεκίνησε να παίζει με το κουκλόσπιτό όταν άρχισαν οι γονείς της να τσακώνονται. Παρομοιάζει, λοιπόν, την κουκλο-οικογένεια με την δική της οικογένεια. Επίσης, έχει και ένα ελεφαντάκι συνέχεια μαζί της, στην αγκαλιά της και όπου πηγαίνει. Έτσι, εξωτερικεύει τα συναισθήματά της, καθησυχάζοντάς τα ότι όλα θα πάνε καλά. Με αυτό τον τρόπο προσπαθεί να παρηγορήσει τον εαυτό της μέσα από τις κούκλες και τον Έλμερ να μην φοβάται. Τους μιλάει λέγοντας αυτά που θα ήθελε η ίδια να ακούσει, πως δεν θα είναι μόνη της, θα φροντίζει πάντα και δεν θα τα αφήσει ποτέ. Έπειτα από μια συζήτηση με τη μητέρα της, η Ελένη κατάλαβε πως δεν θα χάσει τον μπαμπά της και θα την αγαπάνε το ίδιο. Έτσι, πήγε στα κουκλάκια της, τα έβαλε όλα μαζί, εκτός από τον κουκλο-μπαμπά, τον οποίο τοποθέτησε σε μια άκρη, λέγοντας να βλέπει συχνά τα παιδιά του. Εδώ φαίνεται λοιπόν, ότι απομακρύνει τον

κουκλο-μπαμπά, όπως συνέβη και στην ίδια που ο δικός της μπαμπάς έφυγε. Μετά πήρε το ελεφαντάκι να κοιμηθούν μαζί ηρεμώντας το, καθώς το είπε λόγια παρηγοριάς, όχι τόσο για εκείνο, αλλά για την ίδια την Ελένη, ώστε να είναι ήρεμη.

7 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ένα από τα κύρια αποτελέσματα της έρευνας αυτής έχει να κάνει με τη μητρική και την πατρική φιγούρα στις μονογονεϊκές οικογένειες. Συγκεκριμένα, οι Briggs & Walters (1985), αναφέρουν ότι οι μονογονεϊκές πατέρες, ανεξαρτήτου λόγου της μονογονεϊκότητας, αντιμετωπίζουν δυσκολίες, συναισθηματικές και πρακτικές, όπως και οι μητέρες. Το φαινόμενο της μονογονεϊκής οικογένειας με τον πατέρα φαίνεται να είναι όλο και συχνότερο, σύμφωνα με τους Thomson & Congla (1983), το οποίο οφείλεται είτε στην επιθυμία του είτε λόγω θανάτου να ζήσει μόνος του με το παιδί του. Ακόμη, μία διαφορά με την μητέρα, σύμφωνα με τους ίδιους, αποτελεί το γεγονός ότι ο πατέρας είναι ευκολότερο να βρει μία δουλειά ώστε να αποκατασταθεί οικονομικά, καθώς και η αποδοχή από το περιβάλλον του. Η μητέρα έχει παρόμοιες δυσκολίες με αυτές του πατέρα και αναλόγως τα συναισθήματα και τη γενικότερη κατάσταση στην οποία βρίσκεται διαμορφώνει τον τρόπο ζωής της, κατά τον Μπαμπάλη (2011).

Δεύτερο ερευνητικό αποτέλεσμα αποτελεί αυτό του θανάτου της μητρικής, κυρίως, ή πατρικής φιγούρας μέσα στην οικογένεια. Όταν ένας γονέας «χάνεται», σύμφωνα με την Γεωργούση (2019), ο άλλος γονέας πλέον έχει διπλό ρόλο προσπαθώντας να κάνει οτιδήποτε χρειάζεται, ώστε να νιώθει ασφάλεια, αγάπη και φροντίδα το παιδί. Επίσης, τα μικρά παιδιά, μέχρι 4 ετών, αντιλαμβάνονται την απώλεια μέσα στην οικογένειά τους, με αποτέλεσμα να εκφράζουν την στεναχώρια τους με κάποιες πρωτόγνωρες συμπεριφορές που δεν είχαν (Morris κ.α., 2001). Ακόμη, όπως αναφέρει ο Morris (2001), πιστεύουν πως ο γονέας που λείπει είναι εξαιτίας των ίδιων των παιδιών για κάποιο λάθος που έκαναν ή για μια διαφωνία που είχαν.

Επιπροσθέτως, ο ρόλος του παιχνιδιού των μικρών παιδιών αποτελεί ακόμα ένα αποτέλεσμα που χρειάζεται να συζητήσουμε. Αναλυτικότερα, αναδεικνύονται παιχνίδια τα οποία απλά υπάρχουν ώστε να παίζει το παιδί αλλά και παιχνίδια μίμησης – συμβολισμού. Κατά τους Kieff & Casbergue (2017) το παιδί όταν μιμείται κάποιον μέσα από το παιχνίδι έχει τη δυνατότητα να παίζει τον θύτη αλλά και το θύμα. Επίσης, σύμφωνα με τους παραπάνω, γίνεται η αναπαράσταση των πράξεων των ανθρώπων ή γεγονότων, όπως και των σκέψεων του παιδιού. Η πρώιμη παιδική ηλικία είναι η αρχή της αναπαράστασης, αφού τα μικρά παιδιά

ξεκινούν να συναναστρέφονται με τους ενηλίκους και να τους μιμούνται (Kieff & Casbergue, 2017).

Στην συνέχεια, η γνωριμία με νέους φίλους, κατά τον Hartup (1996), συμβάλλει καθημερινά ως γνωστική και κοινωνική πηγή. Ο Erwin (1998) αναφέρει ότι το νέο μέλος δείχνει να είναι αρκετά σημαντικό, όταν είναι υποστηρικτικό συναισθηματικά και κοινωνικά προς το φίλο του.

Ένα αποτέλεσμα που αναδείχτηκε σε αυτή την έρευνα αφορά στη σημασία των εικόνων από παιδικό βιβλίο και πως το κείμενο αντικατοπτρίζεται στην εικονογράφηση. Σε αυτή την κατεύθυνση η Νατσιοπούλου συμφωνεί ότι η εικόνα είναι απαραίτητο στοιχείο του παιδικού βιβλίου. Η εικόνα ενισχύει τη γλωσσική ανάπτυξη (Ασωνίτης, 2001), την αντίληψη, την γνωστική ανάπτυξη, καθώς και τη συγκέντρωση (Murray, 2017). Επιπλέον, αυξάνει τη φαντασία, η οποία συμβάλλει σημαντικά στην καλλιέργεια του παιδιού (Μαλαφάντης, 2014). Ακόμη, τα χρώματα τα σχήματα τα μεγέθη είναι μερικά από τα κυριότερα στοιχεία, κατά την Νατσιοπούλου, τα οποία προσδίδουν διαφορετική σημασία το καθένα και προκαλούν διαφορετικά συναισθήματα. Σύμφωνα με τη Γιαννικοπούλου (2008), μέσα από την εικονογράφηση ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται καλύτερα την ιστορία με όλες τις λεπτομέρειες που υπάρχουν.

8 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας, τα κεντρικά αποτελέσματα της έρευνας σχετίζονται, αρχικά, με τον φροντιστή, ο οποίος, είτε είναι η μητέρα είτε ο πατέρας, που αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα, με κύριο στόχο την ασφάλεια του παιδιού τους. Επίσης, όσον αφορά την απώλεια λόγω θανάτου ο ρόλος του γονέα που έχει μείνει πίσω είναι ακόμα πιο δύσκολος, ανακουφίζοντας το παιδί τους που βρίσκεται σε μικρή ηλικία πως δεν είναι το ίδιο υπεύθυνο για την απώλεια του άλλου γονέα. Έτσι, τα παιδιά για να καλύψουν το κενό που υπάρχει πλέον μέσα στην οικογένεια, κάνουν ή δημιουργούν, ακόμη, καινούργιους φίλους, ώστε να τους συμπαραστέκονται και να τους φτιάχνουν την διάθεση. Είναι σε μία ηλικία τα παιδιά που χρησιμοποιούν το παιχνίδι στην καθημερινότητά τους, το οποίο έχει και μιμητικό χαρακτήρα, αντιγράφοντας τις κινήσεις και συζητήσεις των μεγάλων, καθώς μεταφέρει και τα συναισθήματά του. Όλα τα παραπάνω περιλαμβάνονται στην πλειονότητα των παραμυθιών μέσω της εικονογράφησης, η οποία συμβάλλει σε σημαντικές πτυχές ανάπτυξης των παιδιών, βοηθώντας στην καλύτερη κατανόηση της ιστορίας αλλά και να γίνει προσιτό και ευχάριστο στα παιδιά.

Η σημαντικότητα του θέματος της παρούσας πτυχιακής εργασίας συνίσταται στο γεγονός ότι η μονογονεϊκή οικογένεια είναι ένα από τα συχνότερα φαινόμενα οικογενειακών μορφών στις μέρες μας. Οι λόγοι φυσικά ύπαρξης αυτής της μορφής οικογένειας ποικίλλουν, με αποτέλεσμα η λειτουργία και οι τρόποι αντιμετώπισής του παιδιού και γονέα να διαφέρουν. Ο δεύτερος αναγκάζεται να είναι υπεύθυνος για όλα, κυρίως όμως για την ασφάλεια του παιδιού και την σωστή διαπαιδαγώγησή του. Παρατηρούμε διαφορές ως προς τον ψυχισμό των παιδιών, όπως είναι ο φόβος, ο θυμός, η μοναξιά και η απογοήτευση. Το παιδικό βιβλίο αποτελεί έναν χρήσιμο παράγοντα για την ανάπτυξη των παιδιών, η οποία ξεκινάει μέσα από την οικογένεια. Το βιβλίο προσφέρει στα παιδιά φαντασία, γνωστικές και γλωσσικές δεξιότητες, λύσεις στις δυσκολίες τους που τα βοηθούν να αναπτυχθούν. Ακόμη, σημαντικό ρόλο παίζουν τα στοιχεία ενός εικονογραφημένου βιβλίου, καθώς και τα είδη αυτού, αφού το καθένα έχει διαφορετική σημασία και επιρροή. Επομένως, αρκετά σημαντικά είναι τα στοιχεία που λαμβάνουμε για την μονογονεϊκή οικογένεια και πως αυτή φαίνεται μέσα από τα παραμύθια. Τέλος, επικρατέστερο στοιχείο των παραπάνω παραμυθιών είναι ο φροντιστής με

το παιδί του. Στα τρία από τα έξι παραμύθια φαίνεται η μητέρα και στα υπόλοιπα τρία ο πατέρας. Υπάρχουν διάφορες μορφές οικογενειών με ξεχωριστές λειτουργίες η κάθε μία.

Παρ όλα αυτά, υπάρχουν και κάποιοι περιορισμοί στην παρούσα έρευνα. Ένας από αυτούς σχετίζεται με τις απόψεις των παιδαγωγών και τον τρόπο αξιοποίησης των συγκεκριμένων βιβλίων στην πράξη. Ειδικότερα, οι παιδαγωγοί θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν ένα από τα παραπάνω βιβλία σε περιπτώσεις που αντιμετωπίζει ένα παιδί μια παρόμοια κατάσταση. Να γίνει μια αρχή διαβάζοντας το παραμύθι και ταυτόχρονα να αναλύσει και να προσεγγίσει το βίωμα του παιδιού, αλλά και τον τρόπο αντιμετώπισης του. Με λίγα λόγια, να βοηθήσει το παιδί μέσω του παραμυθιού να αισθανθεί καλύτερα και να νιώσει ότι δεν είναι το μοναδικό που περνάει μια τέτοια κατάσταση. Έτσι λοιπόν, σε συνδυασμό τις απόψεις των παιδαγωγών, το παραμύθι και τη στήριξη που θα λάβει το παιδί, θα συμβάλει στην καλύτερη ψυχική του υγεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αδαμακίδου, Θ.(2023). *Εγχειρίδιο αξιολόγησης της υγείας της οικογένειας στην κατ' οίκον νοσηλευτική φροντίδα* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.
<http://dx.doi.org/10.57713/kallipos-154>

Ασωνίτη, Π. (2001). *Η εικονογράφηση στο βιβλίο της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Baque, M.- F. (2004). *Πένθος και υγεία άλλοτε και σήμερα. Το σοκ της απώλειας. Ψυχολογικές επιπτώσεις. Η αντιμετώπιση*. (Χ. Κουτρομπιά, Μετάφρ. – Χ. Ευαγγελοπούλου & Θ. Γραμμένος, Επιμ.). (2^η έκδοση.). Αθήνα: Θάνος Γραμμένος.

Bonnafe, M. (2018). *Τα βιβλία κάνουν καλό στα μωρά* (2^η έκδοση.). Θεσσαλονίκη: ΕνΤόμω/ΣΥΜΕΠΕ.

Γιαννικοπούλου, Α. (2008). *Στη χώρα των χρωμάτων. Το σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Γιαννικοπούλου, Α. (2016). *Το εικονογραφημένο βιβλίο στην προσχολική εκπαίδευση. Φιλαναγνωστικές δράσεις*. Αθήνα: Πατάκης.

Γεωργούση, Χ. (2019). *Η μονογονεϊκή οικογένεια – ψυχολογική και ποιμαντική προσέγγιση*. (Διπλωματική εργασία). Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Γιώτσα, Α. (2015). *Δομή και λειτουργία της ελληνικής οικογένειας: ομοιότητες και διαφορές με τη μορφή της οικογένειας σε άλλες χώρες*. Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, 3, 25 – 41. <https://doi.org/10.12681/jret.962>

ΕΛΣΤΑΤ (2019). Ελληνική Στατιστική Αρχή. Συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα.

<https://www.statistics.gr/demography/bloc-4b.html?lang=el>

Giddens, A. (2009). *Κοινωνιολογία* (Δ. Τσαούσης, Μετάφρ. – Επιμ.).(2^η έκδοση). Αθήνα: Gutenberg.

Ηνωμένα Έθνη (1989). (άρθρο 2)

- Herbert, M. (2004). *Αντιμετώπιση προβλημάτων παιδιού και εφήβου. Τα παιδιά μπροστά στο πένθος και την απώλεια*. (Κ. Αγγελική & Γ. Ευσταθίου, Μετάφρ. – Β. Παπαδιώτη – Αθανασίου, Επιμ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κανατσούλη, Μ. (2018). *Εισαγωγή στη θεωρία και κριτική της παιδικής λογοτεχνίας σχολικής και προσχολικής ηλικίας* (3^η έκδοση.). Θεσσαλονίκη: UNIVERSITY STUDIO PRESS.
- Καρακίτσιος, Α. (2010). *Σύγχρονη παιδική μικροαφήγηση*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.
- Κιρκιγιάννη, Φ. (2016). *Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών και κοινωνικός αποκλεισμός: Σύγχρονη μελέτη σε μαθητές δημοτικού σχολείου που προέρχονται από μονογονεϊκές και πυρηνικές οικογένειες*. (Διδακτορική διατριβή). Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Κογκίδου, Δ. (2006). *Παιδιά, γονεϊκότητα και κοινωνία: τι μπορούμε να μάθουμε από τους μόνους γονείς*; (Μ. Μαλικιώση – Δ. Λοϊζου, Δ. Σιδηροπούλου – Δημάνου & Γ. Κλεφταρά, Επιμ.). Η Συμβουλευτική Ψυχολογία στις γυναίκες. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Kieff, J.E. & Casbergue, R.M. (2017). *Παιγνιώδης μάθηση & διδακτική. Η ενσωμάτωση του παιχνιδιού στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο*. (Χ. Κ. Ζάραγκας – Α. Θ. Αγγελάκη, Επιμ.). Εκδόσεις: Gutenberg.
- Kroen, W. (2007). *Πώς θα βοηθήσετε τα παιδιά να αντιμετωπίσουν έναν θάνατο*. (Μ. Παπαγιαννοπούλου, Μετάφρ. – Ρ. Παπαδομιχελάκη, Επιμ.). Αθήνα: Εκδόσεις Φυτράκη.
- Μαλαφάντης, Κ.Δ. (2011). *Το παραμύθι στην εκπαίδευση: Ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και αξιοποίηση*. Αθήνα: Διάδραση.
- Μαλαφάντης, Κ.Δ. (2014). *Παραμύθι και Δημιουργικότητα του παιδιού*. KEIMENA για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας. <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.kei.2014.578>
- Μπαμπάλης, Θ. (2011). *Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών. Βοηθώντας στη σχολική προσαρμογή τους*. Αθήνα: Διάδραση.

- Murray, L. (2017). *Η ψυχολογία των βρεφών. Πώς οι σχέσεις υποστηρίζουν την ανάπτυξη των βρεφών από τη γέννηση μέχρι την ηλικία των δύο ετών*. (Ε. Κοψαχείλη, Μετάφρ – Ζ. Παπαληγούρα, Επιμ.). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Νατσιοπούλου, Τ. (2012). *Παιδικά βιβλία στην προσχολική και βρεφική ηλικία*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.
- Νικολάου, Σ.-Μ. (2022). *Κοινωνικοποίηση: Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης και η συμβολή της στη διαμόρφωση του κοινωνικού ανθρώπου* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <http://dx.doi.org/10.57713/kallipos-61>
- Νόβα – Καλτσούνη, Χ. (2018). *Οικογένεια & οικογενειακές σχέσεις*. Εκδόσεις Gutenberg.
- Ρήγα, Α.-Β. (2005). Πρόλογος στην ελληνική έκδοση. Στο J. Caron (Α.- Β. Ρήγα, Σ. Γλύκα & Ζ. Κόλλια, Μετάφρ. Α.- Β. Ρήγα, Επιμ.). *Ανύπαντρες μητέρες. Γυναικείο κίνημα. Από την υποταγή στην απελευθέρωση*. Αθήνα: Gutenberg, 9-50.
- Τάκας, Χ. (2020). *Η απεικόνιση των «κακών» σε παραμύθια των αδελφών Γκριμ*. (Διπλωματική εργασία). Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Τσιάντης, Γ. (2010). *Ψυχική υγεία του παιδιού και της οικογένειας* (τόμος Α'). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Τσαούσης, Γ.Δ. (1984). *Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Teyber, E. (2011). *Τα παιδιά μετά το χωρισμό. Πώς να βοηθήσετε τα παιδιά σας να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση* (Ε. Παπαχρήστου, Μετάφρ. - Μ. Μπανούση, Επιμ.). Αθήνα: Μοντέρνοι Καιροί.
- Φραγκιαδάκη, Α.Ι. (2012). *Φιλαναγνωσία και οικογένεια*. (Διπλωματική εργασία). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Χαντ, Π. (2001). *Κριτική, θεωρία και παιδική λογοτεχνία*. (Ε. Σακελλαριάδου – Μ. Κανατσούλη, Μετάφρ.). Αθήνα: Πατάκης.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Bayley, H. (1952). *The Lost Language of Symbolism*, Londres, 1952.

Bogensneider, K. & Corbett, T. (2004). *Building enduring policies in the 21st century: The past as prologue*. In Coleman, M. & Ganong, L. H. (eds.). *Handbook of family diversity: Considering the past, contemplating the future* (451-468). Thousand Oaks, CA: Sage.

Briggs, B. A., & Walters, C. M. (1985). *Single-father families: Implications for early childhood educators*. *Young Children*, 40(3), 23–27.

Erwin. P. (1998). *Friendship in childhood and adolescence*. London: Routledge.

Hartup, W.W. (1996a). *Cooperation, close relationships, and cognitive development*.

In W. M., Bukowski, A. F. Newcomb & W. W. Hartup (Eds) *The Company*

they Keep: *Friendship in childhood and adolescence*, (pp/ 213-237). New

York: Cambridge Studies.

Hertz, R. (2006). *Single by chance, mothers by choice. How women are choosing parenthood without marriage and creating the new American family*. New York: Oxford University Press.

Hollindale, P. (1997). *Signs of childness in children's literature*. Thimble Press, Woodchester

Morris, V. (2001). *Talking about death won't kill you*. New York: Workman Publishing.

Schneider, F. N. (2008). *Lehrbuch modern familiensoziologie: Theorien, Methoden, empirische Befunde*, Verlag Barbara Budrich.

Single Parents. (2012). *Single – parent families*. Retrieved on 25-3-2012 from <http://www.answers.com/topic/single-parent-families>

Thomson, E. H., & Congela, P. A. (1983). *Single parent families: in the main stream of American society*. In D. Eleanor, D. Macklin & R. H. Rubin (Eds.), *Contemporary families and alternative lifestyles - Handbook on research and theory* (pp. 97-124). Beverly Hills - London - New Delhi: Sage Publications. Στο Θ. Μπαμπάλη. Παιδιά 163 μονογονεϊκών οικογενειών: ψυχοκοινωνική προσαρμογή στην οικογένεια και το σχολείο. Διδακτορική διατριβή του Πανεπιστημίου Αιγαίου.